

Міністерство освіти і науки України
Хмельницький національний університет
Наукова бібліотека

Бібліотека в освітньому просторі

Інформаційний бюлетень № 26

Бібліотеки ЗВО: завдання, проблеми та шляхи їх вирішення

Хмельницький
2021

Видається за рішенням методичної ради наукової бібліотеки
Хмельницького національного університету
від 28.09.2004р.

Головний редактор видання — Айвазян О.Б., кандидат історичних наук,
директорка наукової бібліотеки

Редколегія: Мацей О.О., Молчанова С.А., Костюк О.О.

Відповідальний за випуск — Мацей О.О.

Бібліотека в освітньому просторі. Бібліотеки ЗВО: завдання, проблеми та шляхи їх вирішення [Текст] : інформ. бюл. для працівників бібліотек ЗВО Хмельницької області. №26 / редкол.: О. О. Мацей, С. А. Молчанова, О. О. Костюк ; гол. ред. О. Б. Айвазян. – Хмельницький : ХНУ, 2021. – 88с.

У двадцять шостому випуску інформаційного бюлетеня подано матеріал, що висвітлює низку завдань, що стоять перед бібліотеками ЗВО на сучасному етапі. Зокрема, це впровадження методики координатного індексування в роботу бібліотек; застосування бібліографічних менеджерів; інтенсифікація процесів перерозподілу літератури та створення єдиної бази даних з книгообміну; організація комфортного бібліотечного середовища; запровадження дистанційних інтерактивних методів у просвітницьку діяльність бібліотек та ін. У випуску зроблено акцент на необхідності кардинальних змін.

Видання призначене для широкого загалу працівників бібліотек.

Зміст

<u>Слово редактора</u>	4
<u>Консультації фахівців</u>	
<u>Бичко О.М., Кандул А.Г., Нагорна Н.В., Іваненкова В.В. Бібліографічні менеджери на допомогу науковій діяльності університету</u>	5
<u>Диха С.В. Обмінні фонди університетських бібліотек: проблеми взаємовикористання</u>	11
<u>Мельник Т.Б. Організація комфортного середовища як умова активізації відвідувань бібліотеки</u>	21
<u>Фоміних В.В. Інноваційні технології у процесі формування ресурсної бази бібліотеки університету засобами лінгвістичного забезпечення</u>	31
<u>З досвіду колег</u>	
<u>Великосельська О.М. Поєднання традиційних заходів та дистанційних інтерактивних методів у просвітницькій діяльності бібліотек України</u>	45
<u>Чорна Л.П. Професійні поради. Дайджест для бібліотекарів за матеріалами фахових видань</u>	57
<u>Книжкова полиця</u>	
<u>Анотований список літератури за темою «Сучасні завдання бібліотек та шляхи їх вирішення»</u>	78

Слово редактора

Айвазян О.Б.,
кандидат історичних наук,
голова обласного методичного об'єднання,
директорка наукової бібліотеки
Хмельницького національного університету

Бібліотеки ЗВО як важливі учасниці наукового й освітнього процесів вирішують чимало завдань відповідно до вимог сучасної вищої школи, змінюючи традиційні підходи до інформаційно-бібліотечного обслуговування, використовуючи наявні інформаційні ресурси і бази даних, надаючи доступ до репозитаріїв та світових інформаційних ресурсів, які є сьогодні стратегічними поряд із фінансовими, енергетичними та іншими.

Додаткові виклики перед бібліотеками спричинила і пандемія COVID-19, змушуючи їх вносити корективи й адаптуватися в умовах соціального дистанціювання та карантинних обмежень, щоб забезпечити потреби користувачів у доступі до інформації і суспільної комунікації, які лише посилилися.

Черговий (26-й) випуск бюлетеня присвячено висвітленню комплексу проблем та вирішенню низки завдань, що стоять перед бібліотеками ЗВО на сучасному етапі. Зокрема, це впровадження методики координатного індексування в роботу бібліотек; застосування бібліографічних менеджерів, що дозволяє систематизувати роботу і значно прискорити процес оформлення документів наукових публікацій; інтенсифікація процесів перерозподілу літератури та створення єдиної бази даних з книгообміну; організація комфортного бібліотечного середовища; запровадження дистанційних інтерактивних методів у просвітницьку діяльність бібліотек та ін. Загалом, у випуску зроблено акцент на тому, що майбутнє бібліотек не є консервацією вчорашніх підходів в орієнтації на реалії сьогодення та завтрашнього дня. Усвідомлення бібліотечною спільнотою неминучості та життєвої необхідності кардинальних змін, які поєднуються з бажанням ці зміни здійснювати, є тією платформою, на якій повинні формуватися бібліотеки, які хочуть йти у ногу з часом.

Консультація фахівця

Бичко О.М., Кандул А.Г., Нагорна Н.В.,
наукова бібліотека
Хмельницького національного університету

Бібліографічні менеджери на допомогу науковій діяльності університету

У статті розглянуто основні можливості найвідоміших систем управління бібліографічною інформацією EndNote та Mendeley. Наведено функції бібліографічних менеджерів для організації науково-дослідної діяльності.

Ключові слова: системи управління бібліографічною інформацією, бібліографічні менеджери, EndNote, Mendeley, список літератури, цитування.

Сьогодні бібліотека університету як важливий учасник наукового та освітнього процесів вирішує ряд актуальних завдань, що відповідають сучасним вимогам вищої школи. Робота книгозбірні супроводжується впровадженням сервісів, які найбільш затребувані користувачами у процесі наукових досліджень та дозволяють забезпечити міжнародну конкурентоздатність університету. Останнім часом велика увага приділяється популяризації та використанню наукометричних БД Scopus та WoS, спеціалізованих сервісів зі створення авторського профілю, визначення рейтингів журналів тощо. Досвід НБ ХНУ з даних питань розкривається в публікаціях: «Інноваційна діяльність бібліотеки в контексті використання наукометричних ресурсів», «Бібліотека вишу: популяризація та використання наукометричних ресурсів», «Роль бібліотеки в

наукометричних дослідженнях університету». Використання наукометричних ресурсів спонукало до вивчення проблеми автоматизації роботи з бібліографічною інформацією, ознайомлення з сучасними системами управління бібліографічною інформацією. Ці питання розглядаються в роботах вітчизняних авторів Н.В. Вараксіної, С.О. Баксакової, В.О. Вигівської, О. Ярошенко та ін.

Мета даної публікації – у рамках колективного тематичного дослідження «Бібліотечні сервіси на допомогу інтеграції університетської науки у світовий інформаційний простір» вивчити функціональні переваги бібліографічних менеджерів – програм, які розроблені для зберігання бібліографічних даних, повних текстів та оформлення посилань і списків літератури.

Фундаментальною основою дослідження будь-якого рівня є джерела наукової інформації, кількість яких стрімко зростає в наш час. Робота з масивом інформації потребує ретельної систематизації для створення власного продукту. Також непростим завданням для науковців є коректне оформлення цитувань та списків літератури. Для вирішення цих проблем розроблено безліч спеціалізованих комп'ютерних програм, але в загальному вигляді всі вони обов'язково виконують два глобальних завдання: допомагають організувати і впорядкувати бібліотеку і повністю автоматизують процес оформлення посилань та складання бібліографічних списків. Більш складні програми можуть слугувати справжніми науковими соціальними мережами для вчених, середовищем організації роботи з текстами [1].

Для успішного і продуктивного дослідження в наш час необхідно використання систем управління бібліографічною інформацією, які мають назву «бібліографічні менеджери». Програмне забезпечення містить базу даних, де зберігається повна інформація про джерела (тип, автор, назва, видавництво,

номери сторінок тощо). Сучасні системи можуть мати макрос для текстових редакторів (Microsoft Word, iWorks Pages, Open Office, LaTeX, Scrivener та ін.), що дає змогу вставляти в текст посилання на джерела з бази даних, формуючи список літератури в одному зі стилів наукового цитування. Також системи мають можливість імпортувати бібліографічні посилання з бібліографічних

баз даних, вебсторінок, текстових документів. Системи можуть бути платні та безкоштовні, персональні або корпоративні, дозволяти працювати онлайн та/або локально на ПК [2, с. 214].

Існує вибір різноманітних бібліоменеджерів, список яких продовжує розширюватись. Інформацію та порівняльні таблиці можна знайти, наприклад, у англomовній Вікіпедії. Найбільш популярними серед них є EndNote, Mendeley, Zotero, Citavi, ResearchGate, CiteULike та інші.

Зупинимось докладніше на програмах EndNote та Mendeley, оскільки вони є інструментами наукометричних баз даних Web of Science та Scopus, доступ до яких має НБ ХНУ. Для користування необхідно зареєструватися, водночас попередня реєстрація в наукометричних БД дає можливість використовувати для входу ті ж самі логін і пароль.

EndNote – одна з найперших систем управління бібліографічною інформацією, яка наразі підтримується компанією Clarivate Analytics (раніше – Thomson Reuters). Існують дві основні версії : настільна та онлайн. Система допомагає економити час на пошук інформації, правку, перевірку та форматування створюваних користувачем наукових документів. EndNote можна використовувати в режимі онлайн разом з сервісом Web of Science, версією EndNote для ПК або в якості самостійного продукту. Безкоштовний пакет надається в онлайн-версії програми EndNote Online.

EndNote дозволяє:

- ◆ Відбирати бібліографічну інформацію з різних баз даних та платформ, як-от Web of Science і Google Scholar.

- ◆ Сформувати в EndNote власну базу джерел, зберігати там записи і мати доступ з будь-якого місця підключення до мережі Інтернет.

- ◆ Працюючи колективно, надавати свої записи іншим користувачам EndNote.

- ◆ Використовувати модуль Cite While You Write в Microsoft Word для додавання посилань і одночасного написання публікацій.

- ◆ Імпортувати джерела з сотень бібліографічних баз даних в online-доступі

- ◆ Форматувати текстові посилання і бібліографічні списки за різними стандартами стилів [3, с. 65].

Mendeley – система управління бібліографічною інформацією, яка наразі підтримується компанією Elsevier. Вона унікальна тим, що об'єднує два важливих ресурси. З одного боку, Mendeley Web є соціальною мережею для вчених з усіма характерними для соціальних мереж способами комунікації: створення груп, додавання співрозмовників, перегляд новин, коментування, обмін повідомленнями. З іншого боку, це простий у використанні вебінтерфейс з настільним додатком для управління бібліографічною інформацією та онлайн-версіями документів [4, с. 19]. Програма цікава ще й тим, що має можливість інтеграції з аналогічними системами, в першу чергу Zotero, End Note.

Mendeley дозволяє:

- ◆ Зареєструвати власний профіль на платформі, щоб поширювати результати досліджень для наукового співтовариства.

- ◆ Знаходити в мережі Mendeley наукові статті за темами, а також переглядати рекомендації колег та однодумців.

- ◆ Накопичувати та зберігати матеріали, створювати власну

електронну бібліотеку та керувати нею.

- ◆ Синхронізувати збережені матеріали. Читати та анотувати статті своєї бібліотеки з будь-якого комп'ютера, через вебсайт або мобільний застосунок.

- ◆ Автоматично оформлювати посилання і списки літератури, використовуючи стилі цитування, вбудовані в Mendeley, або створити свій власний стиль оформлення посилань.

- ◆ Спільно опрацьовувати матеріали разом з колегами у відкритих або закритих групах [5, с. 2].

Наведений огляд основних можливостей бібліографічних менеджерів показує, що дані системи дозволяють автоматизувати ряд завдань, що виникають у процесі наукової діяльності. Це створення колекцій публікацій, систематизація та складання їх бібліографічного опису, створення коротких рефератів та анотацій, цитування та складання переліку посилань.

Сьогодні найбільші університети світу користуються послугами бібліотечних менеджерів. На жаль, в Україні їх використання недостатньо поширене, тому що вони орієнтовані на англomовні ресурси і формати бібліографічних записів. Незважаючи на те що деякі системи мають стиль цитування, що відповідає українським стандартам, бібліографічні описи доводиться редагувати вручну. Можливо, ця проблема пов'язана з недосконалістю вітчизняних стандартів. Для українського користувача незручність полягає ще й у відсутності можливості імпорту бібліографічного запису з вітчизняних баз даних та каталогів, оскільки вони не підтримують форматів, прийнятих у бібліографічних менеджерах. Але досить багато науковців сьогодні успішно працюють з англomовним контентом, публікуються в зарубіжних журналах та збірниках. Застосування бібліографічних менеджерів дозволяє систематизувати роботу і значно прискорити процес оформлення документів наукових

публікацій.

Системи управління бібліографічною інформацією мають корисні функції для організації науково-дослідної діяльності студентів, під час написання курсових та кваліфікаційних робіт. Кожна з них має свої відмінні переваги і можливості, вибір яких повинен обумовлюватися персональними вимогами і завданнями вчених та здобувачів вищої освіти.

Отже, популяризація та використання сервісів з підтримки наукових досліджень має стати одним із напрямів роботи університетської книгозбірні. За результатами дослідження на сайті бібліотеки в розділі «Як оформити список літератури» створено рубрику «Бібліографічні менеджери». Подальша робота фахівців бібліотеки має бути спрямована на ознайомлення викладачів, аспірантів, студентів університету з особливостями бібліографічних менеджерів, перевагами використання електронних систем управління бібліографічною інформацією. Такі новації розширюють професійну діяльність книгозбірні, підвищують статус у науковому співтоваристві, закріплюють її вплив і престиж в університеті.

Список використаних джерел

1. Ясна И. Библиоменеджеры: от кучи знаний к их системе [Електронний ресурс] / И. Ясна // Studway : онлайн-видання. – Режим доступу : <https://studway.com.ua/bibliomenedzhery>. – Назва з екрана.

2. Вараксіна Н. Сучасні системи керування бібліографією – інструмент для наукових досліджень [Електронний ресурс] / Н. Вараксіна // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – 2019. – Вип. 51. – С. 213–224. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/npnbuimviv_2019_51_16. – Назва з екрана.

3. Легенчук, М. В. On line системи управління

библиографической информацией в помощь научному и учебному процессу [Электронный ресурс] / М. В. Легенчук // Моргенштерновские чтения – 2014. Библиография в эпоху цифровых коммуникаций: традиции и новации : материалы регион. науч.-практ. конф. (Челябинск, 29 сент. 2014 г.) / сост. Н. П. Ситникова ; Челяб. обл. универс. науч. б-ка, Челяб. гос. акад. культуры и искусств. – Челябинск, 2015. – С. 63–69. – Режим доступа: <https://dspace.susu.ru/xmlui/handle/0001.74/4578>. – Назва з екрана.

4. Караваев Н. Л. Автоматизация работы с библиографической информацией как часть научно-исследовательской деятельности студентов [Электронный ресурс] / Н. Л. Караваев // Вестник гуманитарного образования. – 2017. – № 2. – С. 17–20. – https://www.elibrary.ru/download/elibrary_29922497_32106912.pdf. – Назва з екрана.

5. Mendeley Web. Інструкція користувача [Електронний ресурс] / Наук.-техн. б-ка ім. Г. І. Денисенка. – Режим доступу : <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/32550>. – Назва з екрана.

УДК : 025.26:027.7(477.43)

Диха С.В.,
завідувачка відділу зберігання фондів НБ ХНУ

Обмінні фонди університетських бібліотек, проблеми взаємовикористання

У статті розглядаються специфіка, стан та проблеми функціонування обмінних фондів бібліотек закладів вищої освіти. На прикладі роботи Наукової бібліотеки Хмельницького національного університету розглянуто питання формування обмінного фонду через впровадження процесів автоматизації

та створення бази даних з книгообміну; надано рекомендації щодо інтенсифікації процесів перерозподілу літератури.

Ключові слова: *обмінні фонди, книгообмін, бібліотеки закладів вищої освіти, Наукова бібліотека Хмельницького національного університету.*

У сучасних умовах в більшості бібліотек закладів вищої освіти формування фондів відбувається з багатьма труднощами через хронічний брак фінансування, змістовного наповнення видань, високі темпи зростання цін на друковані видання. Тому варто визнати особливу роль, яку мають відігравати на сучасному етапі обмінні фонди бібліотек, які є одним із каналів, що забезпечують функціонування бібліотеки як відкритої соціальної системи. Відкритість цієї системи передбачає цілком реальні практичні можливості, функції і завдання обмінного фонду [5].

На сьогоднішній день обмінні фонди (ОФ) університетських бібліотек є каналом для безоплатної передачі профільної літератури іншим установам освіти, соціального захисту, охорони здоров'я. Спеціальне призначення ОФ – перерозподіл надлишкового числа примірників, а також непрофільних документів серед інших бібліотек, співробітництво між ОФ з поліпшення якісного складу діючих фондів.

Правового статусу ОФ набули у 1959 р. з прийняттям спеціальної постанови уряду СРСР «Про використання книжкових фондів бібліотек», за якою міністерствам, відомствам та іншим організаціям було надано право безкоштовно передавати літературу із фондів одних бібліотек іншим, незалежно від їх відомчого підпорядкування. Відтоді зайві дублетні і непрофільні документи почали перерозподілятися через обмінно-резервні фонди бібліотек, що дозволило зберегти для соціуму величезні масиви видань, які з тих чи інших причин

не використовувалися в одних бібліотеках, але були потрібні в інших.

Право на документообмін між бібліотеками було підтверджено і з набуттям Україною незалежності. У 1995 році функціонування ОФ отримало правову підтримку, яка визначена Законом України «Про бібліотеки і бібліотечну справу». У статті 4 зазначається, що держава стимулює взаємовикористання бібліотечних ресурсів, зокрема через систему обмінних бібліотечних фондів. Відповідно до статті 18 цього Закону, «документи, що не входять до Державного реєстру національного культурного надбання України, можуть бути передані безкоштовно із фондів одних бібліотек іншим або реалізовані». Тобто держава закріпила право бібліотек вилучати і реалізовувати документи із своїх фондів відповідно до порядку вилучення документів, погодженим з засновниками бібліотек і діючими нормативними актами. На виконання зазначеного Закону було розроблено і затверджено Наказом Міністерства культури України від 31 жовтня 2017 р. «Порядок використання документів через обмінні бібліотечні фонди», що зареєстрований у Міністерстві Юстиції України 29 грудня 2017 року за № 1583/31451. Цей Порядок визначає механізм використання документів, які знаходяться в обмінних бібліотечних фондах, та поширюється на бібліотеки державної та комунальної форм власності всіх видів, передбачених статтею 6 Закону України «Про бібліотеку і бібліотечну справу».

На сторінках вітчизняних фахових видань останнього десятиліття тема обмінно-резервних фондів висвітлювалася недостатньо і епізодично. Більшість публікацій присвячено питанням книгообміну в конкретних бібліотеках, зокрема щодо міжнародного книгообміну [3;4]. Слідом вийшла стаття, присвячена стану обмінно-резервних фондів мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України [5]. У ній піднімається дуже актуальне питання по створенню

всеукраїнської системи оповіщення про документи, наявні в обмінно-резервних фондах бібліотек України через електронні засоби. На жаль, майже відсутні роботи, в яких було б докладно розглянуті специфіка, стан, проблеми функціонування ОФ бібліотек закладів вищої освіти. Єдина публікація оглядового характеру Бакуменко Л.Г. [4] за 2015 р. Авторка аналізує процеси книгообміну протягом усього періоду його існування, описує досвід впровадження процесів книгообміну в роботу наукової бібліотеки Харківського державного університету харчування та торгівлі. Чимало аспектів книгообміну висвітлено в публікаціях 2001-2014 рр. На думку таких науковців, як Т. В. Петрусенко [8, 9], В. В. Шилов [12], Е. М. Коломейчук [6], Л. Нечепоренко [7], А. А. Авгуль [3], Я. О. Чепуренко [11] та Ю.М. Столярова [10], обмінні фонди – це проміжна ланка між тими фондами, в яких подальше зберігання документів є недоцільним, та непрофільними і дублетними документами поточного комплектування, з одного боку, і тими адресатами, куди можуть бути перенаправлені документи, що вибули з фондів для подальшого їх перерозподілу.

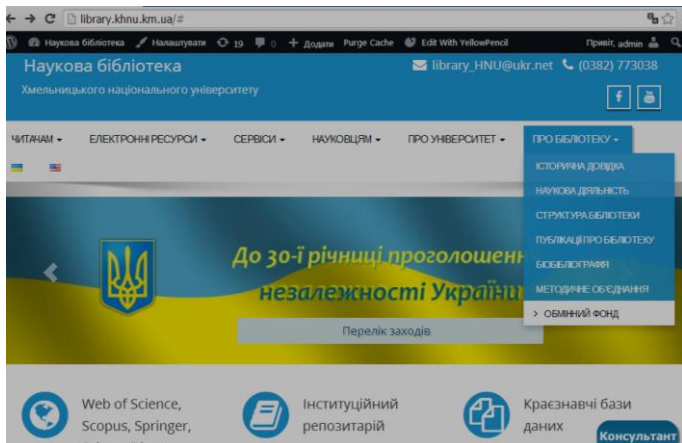
Можливості, які відкривають ОФ для сучасних бібліотек закладів вищої освіти, реалізуються недостатньо. Дуже часто ОФ не розглядаються фахівцями бібліотек як засіб комплектування фондів новою науковою літературою з питань економіки, екології, психології, техніки, філософії, релігієзнавства, і тому бібліотечні фонди практично не поповнюються. Ті одиничні видання, які вдається придбати за виділені кошти, надходять в одному примірнику, тож забезпечити читацькі потреби необхідними документами вкрай важко, тим більше поповнювати ОФ. Участь у книгообміні бібліотек закладів вищої освіти ускладнюють такі чинники:

- погано розвинені зв'язки з потенційними партнерами;
- недосконалість наданої інформації про склад ОФ;
- висока вартість поштових витрат при пересилці.

Якщо проаналізувати сайти університетських бібліотек, то побачимо, що лише деякі з них вміщують інформацію про склад своїх ОФ у вигляді списків літератури. Бібліографічні описи представлені в цих списках у алфавітному порядку і не мають анотацій. Це ускладнює пошук і відбір необхідних документів.

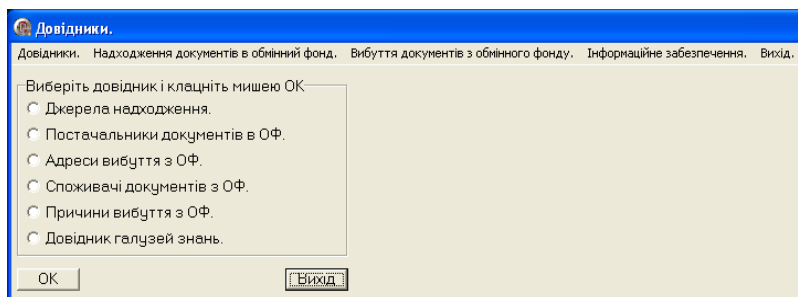
Обмінний фонд Наукової бібліотеки Хмельницького національного університету був створений у 2007 році з впровадженням автоматизованої бази даних «Обмінний фонд». Серед основних завдань ОФ: розширення тематики придбаних у фонд документів за рахунок навчальних видань профільних закладів вищої освіти країни; сприяння раціональному використанню документних ресурсів; співробітництво між бібліотеками країни з раціонального перерозподілу, доукомплектування та поліпшення якісного складу діючого фонду бібліотеки. Відповідно до основної категорії документів, що підлягають передачі в ОФ, були віднесені навчальні посібники, видані редакційно-видавничим центром університету і передані до бібліотеки в достатній кількості. ОФ був виокремлений з основного фонду, інформація про його склад розміщена на сайті бібліотеки <http://library.khnu.km.ua/> у рубриці «Про бібліотеку».

Усі документи, що надходять до обмінного фонду заносяться в базу даних «Обмінний фонд». Це самостійна повнотекстова БД, започаткована бібліотекою ХНУ у 2007 році для каталогізації, пошуку та відбору документів, переданих в обмінний фонд, отримання показників статистики.

Складовим меню БД «Обмінний фонд» є :

- довідник джерел надходжень, постачальників, споживачів документів, галузей знань та причин вибуття документів;
- надходження документів в ОФ;
- вибуття документів з ОФ;
- книга сумарного обліку ОФ.

Список видань представлений по розділах знань, у вигляді таблиці, де крім бібліографічного опису є інформація про кількість наявних видань. У кінці кожного бібліографічного списку є активне посилання «замовити документ». Натиснувши на нього, отримуємо форму замовлення, в якій вказані такі дані :

- бібліографічний опис видання;
- примірники в наявності;
- замовити примірників (кількість);
- бланк-замовлення (ПІБ, організація, адреса, телефон, e-mail).

Обмінний фонд наукової бібліотеки Хмельницького національного університету

Результати 1 - 5 від загального числа 5

№	Назва	В наявності
1. 621.396	Радиоавтоматика -Хмельницький ХНУ,2005. -119с. Конспект лекцій для студентів радіотехнічних спеціальностей Замовити документ	1
2. 658.52.011 Силін Р.І.	Автоматизация производственных процессов в машиностроении. - Хмельницький ХНУ,2004. -270с. Учебное пособие Замовити документ	10
3. 658.52.011.56 Силін Р.І.	Автоматизация загрузки оборудования в машиностроении. - Хмельницький ТУП,2003. -225с.- Учебное пособие Замовити документ	13

Таким чином, база даних «Обмінний фонд» забезпечила оперативний доступ до інформаційних ресурсів, надала можливість доступу до вибіркової інформації на цільові запити за традиційним набором ознак, можливість автоматизованого обміну інформацією між відділами НБ ХНУ.

Для ефективної та чіткої організації роботи з ОФ були розроблені регламентуючі документи, зокрема «Положення про обмінний фонд наукової бібліотеки ХНУ» [1,2].

ОФ не відокремлений в окремий сектор і книгообміном займається один відділ – зберігання фондів. Це і формування та інформування про склад фонду, комунікація з партнерами; організація і зберігання ОФ; оформлення актів та поштових відправлень та ін.

Робота з ОФ за останні роки значно сповільнилась. На роботі позначається неефективність комунікацій між

університетськими бібліотеками – фахівці бібліотек-партнерів часто ігнорують запити на потрібну літературу. Тому кількість надійних партнерів значно скоротилася. Припинилися зв'язки, наприклад, через відмову окремих бібліотек продовжувати безкоштовний книгообмін. Відповідно за останні п'ять років значно зменшилась кількість отриманої за книгообміном літератури.

Досвід роботи з ОФ показує, що для здійснення ефективного книгообміну мало вести БД «Обмінний фонд» на сайті бібліотеки, потрібно регулярно інформувати бібліотеки-партнери, надсилаючи їм список літератури з ОФ.

Інтенсифікація процесів перерозподілу літератури можлива лише за умови взаємного, вільного доступу до інформації про склад фондів за допомогою інтернет-технологій для чого необхідно :

- провести спеціальне комплексне вивчення проблем ОФ бібліотек закладів вищої освіти, їх кількісного та якісного складу, структури, динаміки формування та розвитку;
- розробити концепції розвитку ОФ бібліотек в контексті єдиного інформаційного середовища, нових технологій;
- врахувати потреби і завдання ОФ у програмах автоматизації бібліотек.

Покращують книгообмін і такі заходи :

1. Створення системи оповіщення про документи, які наявні в обмінно-резервних фондах МОН України, через електронні засоби.

2. Виділення керівництвом ЗВО частини власної продукції для потреб обмінних фондів.

3. Цільове фінансування процесів доставки документів різними способами

(поштою, автотранспортом або кур'єрською доставкою).

Отже, слід зазначити, що ОФ бібліотек, закладів вищої освіти України цінний, але поки мало використовуваний

інформаційний ресурс. З метою розвитку книгообміну необхідно розробити як державний, так і регіональний блок нормативно-правових та регламентуючих документів. Використовувати обмінні фонди книгозбірень у повній мірі – завдання найближчого майбутнього.

З огляду на застарілу інформацію в публікаціях щодо проблеми книгообміну, сучасний стан інформатизації суспільства, дистанційну систему навчання, збільшувану кількість електронних видань університетів, зокрема й у вільному доступі в інституційних репозитаріях, можна зробити висновок, що майбутнє в системі освіти все ж таки за електронними виданнями. Для цього необхідно створити єдину БД підручників, учасники якої матимуть можливість бачити весь репертуар освітньої продукції, на основі чого зможуть придбати необхідні видання або обміняти їх на інші, не витрачаючи час на перегляд сайтів та репозитаріїв у пошуку необхідної інформації та продукції. Особливо актуальна ця теза в умовах тотального скорочення штатів бібліотек університетів.

Список використаних джерел:

1. Інструкція про організацію та порядок роботи з обмінним фондом бібліотеки ХНУ / Затв. ректором 20.08.2006 р.
2. Положення про обмінний фонд наукової бібліотеки ХНУ / Затв. рішенням методради № 4 від 13.11.2014 р.
3. Авгуль, А. А. Международный книгообмен Центральной библиотеки НАН Белоруси / Авгуль А. А., Хренова Г. С., Невский Б. Б. //Науч. и техн. б-ки. – 2004. – № 6 - С. 27–42.
4. Бакуменко, Л. Г. Здійснення процесу книгообміну у Науковій бібліотеці Харківського державного університету харчування та торгівлі / Л. Г. Бакуменко // Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства : матеріали шостої міжнародної науково-практичної конференції,

10–11 вересня 2015 року, Львів / Національний університет «Львівська політехніка», Науково-технічна бібліотека ; [редакційна колегія: О. В. Шишка, І. О. Белоус, Р. С. Самотий, А. І. Андрухів]. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2015. – С. 247–251

5. Бондарь, Л. Обмінно-резервні фонди у мережі освітянських бібліотек [текст] / Л. Бондарь, Т. Васьковська // Бібл. форум України. – 2011. – № 1. – С. 16-19.

6. Коломейчук, Е. М. Проблема обменно-резервных фондов библиотек в отечественной литературе последнего сорокалетия / Е. М. Коломейчук // Науч. и техн. б-ки. – 2000. – № 11 - С. 38–50.

7. Нечепоренко, Л. Международный книгообмен: из прошлого, сквозь настоящее, в будущее / Л. Нечепоренко // Бібл. Форум України. – 2008. - № 3. – С. 22-24.

8. Петрусенко, Т. В. Книгообмен в информационном обществе: реалии и перспективы / Т. В. Петрусенко, А. П. Романов // Науч. и техн. б-ки. – 2004. – № 2 - С. 48–51.

9. Петрусенко, Т. В. Обменно-резервные фонды библиотек как национальный информационный ресурс / Т. В. Петрусенко // Науч. и техн. б-ки. – 2001. – № 7 - С. 39–46.

10. Столяров, Ю. Н. Неизвестные фонды / Ю. Н. Столяров // Науч. и техн. б-ки. – 2000. – № 11 - С. 50–52.

11. Чепуренко, Я. До історії розвитку керівних принципів обміну офіційними виданнями: міжрядові угоди і конвенції / Я. Чепуренко // Вісник Книжкової палати. – 2007. - № 1. – С. 20–23.

12. Шилов, В. В. Библиотечные фонды перераспределения / В. В. Шилов, И. А. Голубцова // Науч. и техн. б-ки. – 2002. – № 8 - С. 3–11.

Організація комфортного середовища як умова активізації відвідувань бібліотеки

У статті розкривається зміст поняття бібліотечного комфорту як важливого складника конкурентоздатності бібліотек ЗВО в сучасних умовах, наголошується на важливості створення комфортних бібліотечних умов для фахового й особистісного розвитку майбутніх спеціалістів, залучення їх до бібліотеки.

Ключові слова: *відділ обслуговування, абонемент, користувачі, бібліотечний комфорт, психологічний комфорт, інтелектуально-інформаційний комфорт.*

Кожного дня користувачі відвідують бібліотеки з метою задоволення найрізноманітніших потреб: ознайомитися з новинками літератури, взяти необхідні підручники додому, отримати офіційну інформацію з урядових джерел, скористатися комп'ютером або просто провести час у комфортному середовищі. Ще одним мотивом звернення до бібліотеки є збір інформації в наукових цілях – для написання доповідей, рефератів, наукових робіт, отримання літератури для підготовки до іспитів, семінарів, практичної роботи. Водночас бібліотеки намагаються створити належні умови для обслуговування усіх категорій користувачів.

Питання організації ефективної роботи бібліотеки, забезпечення комфортного бібліотечного простору піднімалося на сторінках фахової літератури неодноразово. Цим проблемам присвячені наукові роботи таких фахівців, як Л. Амлінський, Т.

Вилегжаніна, Ю. Горбань, Н. Громницька, В. Дригайло, Л. Киричук, О. Лубенець, Ю. Петрухно, А. Слободян, Л. Трачук, О. Шкиря, Я. Шрайберг та ін.

Поняття комфортності є дуже широким та вміщує в себе різні аспекти бібліотечного обслуговування. Комфортно – це значить красиво, зручно, сучасно, швидко, професійно, якісно. Це етика взаємовідносин бібліотекаря і читача, повнота та оперативність задоволення читацьких запитів, розширення асортименту послуг, що надаються. Сучасні технології диктують певні зміни та вимоги до обслуговування в бібліотеках, а тому кожна стаття, яка написана про обслуговування, торкається поняття комфортності.

Більшість дослідників вирізняють три складники бібліотечного комфорту: інтелектуально-інформаційний, психологічний та фізичний.

Під інтелектуально-інформаційним комфортом розуміється стан інтелектуальної задоволеності, що виникає внаслідок необхідної і достатньої зручності доступу людини до інформації в процесі її інформаційної діяльності. Одним із чинників привабливості бібліотеки для читачів є відчуття вищого рівня бібліотечного інтелектуально-інформаційного комфорту порівняно з домашнім. Варто розрізняти два типи бібліотечно-бібліографічних послуг: самообслуговування та індивідуальне обслуговування. У першому випадку користувач сам знаходить інформацію, але для цього його потрібно навчити користуватись електронними базами, а в другому - читач потребує індивідуальної консультації та сумісної з бібліотекарем пошукової діяльності. А для цього потрібно підвищувати ефективність кваліфікованої бібліографічної допомоги в роботі з читачами [1].

Психологічний комфорт є наслідком взаємодії читача і бібліотекаря, а також їх взаємодії з бібліотечною технікою. Оскільки роль етики взаємовідносин бібліотекаря і читача

широко висвітлена в бібліотечній літературі, обмежимося переліком основних якостей, якими повинен володіти бібліотекар-фахівець: культура спілкування, привітність, довіра, привабливий зовнішній вигляд, високий рівень комп'ютерної грамотності, компетентності. Все це входить до поняття «професіонал».

До проблем бібліотечно-архітектурної психології відносять:

- проектування приміщень - потрібно враховувати всі технологічні процеси, що здійснюються в бібліотеках, засоби механізації, автоматизації, комп'ютеризації, інформатизації бібліотечних процесів, організації та обслуговування робочих місць співробітників і користувачів, проектування місць для відпочинку й озеленення, стендів та рекламних установок;

- оформлення інтер'єру, читацької зони та читацького місця;

- освітлення приміщень.

Якщо бібліотека за внутрішньою архітектурою, технічним оснащенням і зручністю користування літературою відповідає побажанням читачів або випереджає ці побажання, то вони користуються нею більш охоче [1].

Фізичний комфорт є досить важливим складником, але не має якихось специфічних бібліотечних особливостей.

Наукова бібліотека Хмельницького національного університету (далі бібліотека) приділяє багато уваги організації комфортного бібліотечного обслуговування на основі ефективного надання інформаційно-бібліотечних послуг, які впливають на підготовку високопрофесійних фахівців та якість освітнього і науково-дослідного процесів вишу. Основу забезпечення комфортної роботи читача у книгозбірні становить ресурсна база бібліотеки, яка на 1.01.2021 р. нараховує 548 тис. примірників різногалузевих документів, понад 18 тисяч власних електронних видань та мережевих електронних документів у БД

«Електронна бібліотека», «Інституційний репозитарій», а також необмежений доступ до інших власних та придбаних БД, доступ до яких надається через вебсайт книгозбірні.

Результатом комфортності обслуговування користувачів є відвідуваність бібліотеки та затребуваність її ресурсів, тобто статистичні показники роботи відділів обслуговування. Ми вже звикли до того, що показники роботи цього відділу відображають діяльність всієї книгозбірні, адже саме вони визначають належність бібліотеки до тієї чи іншої категорії з оплати праці. Наразі відділ обслуговування бібліотеки складається з таких підрозділів:

- абонементів навчальної літератури, який об'єднує абонементи молодших, старших курсів, професорсько-викладацького складу та сектор реєстрації та обліку читачів;
- сектору читальних залів, у якому зібрана література з усіх галузей знань;
- служби міжбібліотечного абонементу (МБА) та електронної доставки документів (ЕДД).

Для порівняння, у 2008 році система налічувала у своєму складі чотири відділи: обслуговування на абонементів, природничо-технічної літератури, літератури гуманітарного профілю, економічної літератури. Того року по бібліотеці було обслуговано понад 38 тис. користувачів, яким видано більше ніж 870 тис. документів. Комфортність обслуговування такої кількості користувачів забезпечували 5 читальних залів на 500 посадкових місць, 11 кафедральних абонементів, 3 читальні зали на факультетах, а також беззаписна система видачі літератури та професіоналізм бібліотечних працівниць. Значно поліпшили і прискорили облік видачі документів користувачам запроваджені у першому десятилітті 2000-х років інновації – автоматизація обліку та додаткові послуги (ксерокопіювання, роздрук тощо). Створення сучасної АБІС на основі українського програмного забезпечення «УФД.Бібліотека» дало змогу удосконалити

внутрішню роботу відділів, скоротити терміни виконання замовлень, покращити швидкість і якість обслуговування традиційних та віртуальних користувачів, що в кінцевому результаті привело до реорганізації системи обслуговування.

Сьогодні, в умовах переходу на дистанційне навчання, комфортність обслуговування забезпечується наявністю віртуальної системи обслуговування бібліотеки, яка базується на ЕК, повнотекстових та бібліографічних БД, вільному доступі до іноземних БД, зокрема й сервісах книгозбірні (віртуальна довідка, онлайн-консультант, можливість перегляду свого формуляра, використання МБА, ЕДД тощо). Але традиційна система обслуговування також відіграє важливу роль в організації освітнього процесу університету, особливо в роботі з першокурсниками та молодими науковцями при написанні академічних текстів в умовах підвищення якості навчання на основі дотримання принципів академічної доброчесності, перевірки текстів на плагіат, дотримання авторського права тощо.

Важливу роль у роботі з читачами відіграє абонемент. До нього першочергово звертається читач, завітавши до бібліотеки. Працівники абонементу здійснюють реєстрацію читачів, видають читачку картку, максимально повно інформують про послуги, які пропонує бібліотека, надають різноманітні консультації та довідки, тобто створюють комфортні умови для задоволення інформаційних потреб користувачів. Абонемент - структурний підрозділ бібліотеки, який має безпосередній вплив на навчання студентів, адже від того, наскільки якісно він укомплектований підручниками, навчальними посібниками та науковою літературою, залежить процес навчання та успішність студентів. Тому щороку на основі аналізу запитів викладачів і студентів, а також пропозицій видавництва працівниками відділу формуються заявки на доукомплектування фонду, що забезпечує його актуальність.

Зусилля колективу бібліотеки, зокрема й абонементів (відділу обслуговування), спрямовані на підвищення інформаційної культури користувачів, створення умов для самостійної праці студентів. Щорічно проводиться Місячник першокурсника, в рамках якого проводяться екскурсії по бібліотеці, здійснюється навчання користувачів пошуку інформації в електронному каталозі, базах даних та мережі Інтернет. На допомогу навчальному процесу готуються традиційні та віртуальні виставки, проводяться інформаційні масові заходи, як от: «День бакалавра», «День магістра», «День аспіранта» тощо.

Вагомою складовою забезпечення інтелектуально-інформаційного комфорту в бібліотеці є обслуговування в читальних залах всіх категорій читачів. Їх інформаційні ресурси – це великий вибір книг і періодичних видань різноманітної тематики, нової наукової та навчальної літератури, методичних посібників, довідкової літератури тощо. Користувачі в читальному залі мають змогу використовувати технічні засоби бібліотеки, власні гаджети, користуватися безкоштовним Wi-Fi. Розширює спектр послуг обслуговування і служба МБА, до якої нині додано службу ЕДД. Для зручності замовлення документів на сайті бібліотеки розміщений електронний бланк-замовлення, через який, не виходячи з дому, можна замовити потрібний для навчання чи наукового дослідження матеріал.

Крім цього, на сайті бібліотеки та на сторінці в мережі «Фейсбук» регулярно розміщується інформація про нові видання, які надійшли до бібліотеки, книжкові виставки. Зокрема, на сайті книгозбірні розміщено віртуальні виставки, які задля зручності пошуку поділено на три групи: «До ювілею науковця...», «Виставки-презентації видань викладачів ХНУ» та «Віртуальні виставки», які присвячені знаменним і пам'ятним датам нашої країни, патріотичному вихованню, навчальному процесу та іншим важливим подіям.

Таким чином, сучасна бібліотечна система обслуговування користувачів університету всіляко сприяє забезпеченню інтелектуально-інформаційного комфорту користувачів.

Психологічний комфорт в бібліотеці забезпечується через надані користувачам можливості для спілкування. Якщо раніше бібліотека була установою, де істотно обмежувалося спілкування, зберігалася тиша, то сьогодні бібліотека – це місце зустрічі, навчання, натхнення й активних дій, де студенти можуть спілкуватися групами, брати участь у просвітницьких заходах бібліотеки – перфоменсах, флешмобах, конкурсах тощо. Для цього в бібліотеці функціонує зал для проведення масових заходів.

Індивідуальна робота в читальних залах бібліотеки передбачає окремі читацькі зони: традиційні місця з одно і двомісними столами, крісла біля вікон, зони для роботи в групах, місця, обладнані для роботи з технікою, та зона відпочинку. Працівники відділу обслуговування при організації комфортних місць для роботи читачів керувалися тим, що більшість відвідувачів віддає перевагу відкритому простору, а не малим приміщенням. У просторому залі краще працюється та легше забезпечити необхідні параметри: мікроклімат, освітлення, рівень шуму, і що важливо сьогодні, відстань між відвідувачами.

Озеленення є необхідним функціональним і декоративним елементом інтер'єра бібліотеки. Кімнатні рослини зволожують повітряне середовище, очищають його від пилу та насичують киснем, а також мають позитивний вплив на психіку людини. Рослини не тільки прикрашають інтер'єр бібліотеки, але й сприяють підтриманню сталого своєрідного клімату. З допомогою рослин працівники читального залу розділили приміщення на зони відпочинку та релаксації. Особливою гордістю є величезна, майже 40-річна пальма, яка прикрасила одну із зон відпочинку та є улюбленим місцем для селфі в

бібліотеці.

Сприяє психологічному комфорту і творча співпраця бібліотеки з читачами. Так, з метою осучаснення інтер'єрів читальних залів на замовлення бібліотеки студентами факультету технологій та дизайну розроблені проекти реорганізації читальних приміщень книгозбірні. Краші роботи студентів цього факультету прикрашають стіни сходових клітин 9-ти поверхового бібліотечного корпусу, які створюють комфорт і затишок починаючи вже з холу. Звернення за допомогою до студентів, як показує практика, дає можливість, з одного боку, професійно вирішувати проблеми зі зміною інтер'єру, а з іншого – залучає молодь до книгозбірні.

Проведені в бібліотеці соціологічні дослідження «Комфортність обслуговування користувачів» (2012р.), «Електронні ресурси бібліотеки на допомогу навчальному процесу» (2016 р.), «Бібліотека сьогодні: оцінка користувачів» (2019 р.), «Книга і бібліотека в житті сучасного студента» (2020 р.) дали змогу побачити реальну та об'єктивну картину погляду студентства на сучасну бібліотеку, визначити важливі для молоді напрями діяльності книгозбірні та шляхи її подальшого розвитку. Разом з тим проведені анкетування засвідчили популярність книгозбірні в студентському та викладацькому середовищі. Було визначено переваги праці в бібліотеці: зручні робочі місця, швидкий доступ до комп'ютерів та інтернету, обладнання місць для роботи з власними технічними засобами (ноутбуками), спокійна атмосфера. Дизайн приміщень створює психологічний комфорт та підвищує працездатність, а культура обслуговування та зручність користування фондами відповідає побажанням читачів.

Досвід роботи бібліотеки з організації комфортного середовища підтверджує і досвід роботи бібліотек за кордоном, який постійно досліджують бібліотечні працівники. Яскравим прикладом створення комфортних умов для роботи як

користувачів, так і співробітників є бібліотеки європейських вишів, які часто є найбільшими бібліотеками країни. Наприклад, бібліотеки у Вільному університеті Берліна та університеті Геттінгена є одними з найбільших в Німеччині, а найбільшими книгозбірнями у Великобританії є бібліотеки Единбурзького і Оксфордського університетів. Тому у Європі більшість університетських бібліотек сприймаються не просто як навчальні книгозбірні, а як інформаційні служби, що представляють бібліотечно-інформаційні послуги, без яких неможливе отримання якісної освіти. Тому студенти активно використовують традиційні книжкові фонди та електронні бази даних у своїй навчальній та науково-дослідній роботі. Ось кілька характеристик європейських університетських бібліотек, які властиві і нашим книгозбірням:

- відкриті для всіх, як основні освітні заклади забезпечують вільний доступ до знань, інформації та спілкування користувачів;
- створюють умови для самостійної роботи користувачів, що спонукає їх більше часу проводити в бібліотеці;
- сприяють економії коштів студентів через безкоштовне використання підручників, які в Європі дорогі;
- знаходяться в зручному місці, графік роботи орієнтований на максимальне задоволення потреб користувачів.

Досвід європейських та українських бібліотек доводить, що високопрофесійна допомога користувачам та комфортні умови, створені для них, є рецептом успіху бібліотек. Не зайвою на шляху до підвищення комфортності наших книгозбірень буде й підтримка (зокрема й фінансова) на державному рівні, що сприятиме розв'язанню багатьох проблем.

Отже, наукова бібліотека Хмельницького національного університету через якісне бібліотечно-інформаційне обслуговування, дотримання принципів академічної доброчесності, створення належних умов для індивідуальної та

масової діяльності користувачів, організацію їх комфортної роботи з технічними засобами та електронними ресурсами спонукає до співпраці, відвідування, комунікації та активного використання бібліотечних інформаційних ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Амлінський Л. Бібліотечний комфорт: розкіш чи веління часу / Л. Амлінський // Бібліотечний вісник – 2010.- № 3.- С. 39-44.
2. Вилегжанина Т. Якісні бібліотечні послуги – запорука ефективної діяльності публічних бібліотек / Т.Вилегжанина // Бібліотечна планета – 2019.- №1 (83).- С.4-5.
3. Діденко Л. Використання теорії поколінь у роботі бібліотеки закладу вищої освіти / Л.Діденко // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика – 2019.- № 3 (17).- С.34-36.
4. Киричук Л. Користувач у центрі уваги бібліотекарів: європейський підхід до обслуговування / Л.Киричук // Бібліотечна планета – 2019.- 1 (83).- С. 24-26.
5. Петрицька В.М. Комфортність обслуговування користувачів в НБ ХНУ (підсумки анкетного опитування) / В.М.Петрицька // Бібліотека в освітньому просторі. Інформаційний бюлетень – 2012.- № 14.- С. 54-65.
6. Трачук Л. Клієнтоорієнтована парадигма розвитку обласних універсальних наукових бібліотек / Л.Трачук // Бібліотечний вісник – 2016.- № 3 (233).- С.10.
7. Шкира О.І. Комфорт бібліотечного простору як запорука всебічного розвитку майбутнього фахівця / О.І.Шкира // Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О.Сухомлинського – 2014.- випуск 4.- С.281-286

Фоміних В.В.,
завідувачка відділу комплектування та
наукової обробки документів НБ ХНУ

Інноваційні технології у процесі формування ресурсної бази бібліотеки університету засобами лінгвістичного забезпечення

У статті проаналізовано сучасний стан наукових досліджень університетських бібліотек та розкрито значення лінгвістичного забезпечення для створення електронного каталогу, показано методику формування предметних рубрик, вивчення та впровадження методики координатного індексування в роботу наукової бібліотеки Хмельницького національного університету.

Ключові слова: *наукові дослідження, лінгвістичне забезпечення, електронний каталог, координатне індексування, предметна рубрика, університетська бібліотека.*

Наукове дослідження певного об'єкта, предмета або явища зазвичай проводиться з метою встановлення закономірностей його виникнення, розвитку та трансформації для більш раціонального використання у практичній діяльності людей. Для чого потрібна університетській бібліотеці науково-дослідна діяльність? По-перше, це можливість виявлення окремих існуючих проблем і шляхів їх вирішення. По-друге, прогнозування подальшої стратегії та напрямів розвитку в умовах формування нової інфореальності, трансформації вищої освіти, оновлення інфраструктури наукових комунікацій. Потрете, аналіз змістовної історико-культурної спадщини на основі

бібліотечних колекцій рідкісних та цінних видань.

Аналіз тем дослідницьких розробок бібліотек ЗВО України доводить, що більша частина досліджень присвячена історичному аспекту розвитку книжкових фондів, закладів вищої освіти і самих бібліотек. Низка наукових розробок (незначна частина) орієнтується на дослідження сучасних трансформаційних процесів у бібліотеках, визначення шляхів їх подальшого розвитку, розробку контент-стратегій у цифровому середовищі та аспектів задоволення сучасних потреб користувачів.

Незважаючи на стрімкий розвиток неформальної комунікації (наукові блоги, особисті сайти дослідників тощо) впливовими заходами, де проводяться апробації наукових досліджень, є науково-практичні конференції, в Україні найбільш значимою, безумовно, є щорічна міжнародна конференція керівників бібліотек ЗВО, яку організовує НБ ім. Максимовича КНУУ ім. Т.Шевченка як на своїй базі, так і на базі інших бібліотек, а також наукові конференції бібліотек КПП, ДНУЗТ, НАУКМА тощо. На цих конференціях розглядаються і результати досліджень, які є поштовхом до започаткування нових видів діяльності або трансформації (чи відміни) старих, а також змінення структури і штатів [5].

Розглянемо науково-дослідницьку діяльність наукової бібліотеки Хмельницького національного університету (далі НБ), яка спрямована на забезпечення якісних змін усіх складових бібліотечно-інформаційної діяльності, зокрема й удосконалення формування та організації ресурсної бази університету. Варто зазначити, що ресурсний потенціал сучасної книгозбірні створюють практично всі підрозділи книгозбірні, зокрема: повнотекстові та бібліографічні БД, інформаційні новини та повідомлення, видання бібліотеки, краєзнавчі БД тощо. Наразі мова йде саме про оптимізацію процесів традиційної системи комплектування НБ.

Будь-яке дослідження, що проводиться бібліотекою, розпочинається з отримання фактичних даних діяльності підрозділів бібліотеки на даний момент. Далі виникає питання з'ясування причин та факторів (як позитивних, так і негативних) такої діяльності. Саме на основі отриманих даних можливе визначення і наукове обґрунтування необхідності конкретних стратегічних і тактичних дій бібліотеки. Адже сенс нашої діяльності, в першу чергу, – бути корисними та необхідними для університетської спільноти, науки, освіти та культури країни в цілому.

Відділом комплектування та наукової обробки документів (далі за текстом - ВКНОД) в межах колективного наукового дослідження вивчалася тема «Інноваційні технології у процесі формування ресурсної бази бібліотеки університету». Працівники відділу здійснювали пошук джерел, проводили їх аналізування та опрацювання, вивчали досвід вітчизняних бібліотек за темою дослідження. Варто відмітити, що у відкритому доступі є дуже мало інформації з новітніх технологій у комплектуванні, водночас НБ ХНУ має 20-літній досвід впровадження інноваційних процесів. Зокрема, під час дослідження виявлено корисні для роботи додаткові джерела інформації у соціальних мережах:

- «Сучасний бібліотекар» - група створювалася для того, щоб писати «лише про сучасне, новітнє, технологічне і інтелектуальне в сучасних бібліотеках»;

- «Універсальна десяткова класифікація (УДК) в Україні» – професійна спільнота, заснована Книжковою палатою України і орієнтована на фахівців бібліотек, які вивчають УДК і здійснюють систематизацію (пересистематизацію) за УДК. Призначенням спільноти є поширення знань про Універсальну десяткову класифікацію, методична допомога, обмін думками та досвідом, оголошення про заходи, повідомлення тощо. У

спільноті ми отримали відповідь на своє запитання щодо визначника АТО – 355.4(477)АТО «2014/...».

Дослідження теми продовжується, наразі вивчається питання виявлення технологій у роботі відділу, які потребують удосконалення, і шляхи вирішення проблеми.

Головною базою даних будь-якої сучасної книгозбірні наразі є електронний каталог. У НБ на його базі здійснюються усі основні процеси: робота з фондом, обслуговування користувачів, надання дистанційних послуг та сервісів тощо. Якість роботи ЕК, відповідно й результативність інформаційного пошуку, багато в чому залежать від грамотного лінгвістичного забезпечення та формування пошукового образу документа.

Зупинимося на лінгвістичному забезпеченні, яке відіграє значну роль у функціонуванні АБІС, допомагаючи здійснювати індексування документів і запитів, ефективний пошук у ресурсних БД за тематичними запитами, визначаючи її пошукові можливості, лінгвістичну сумісність з іншими системами. Для ефективного створення пошукового образу та релевантного пошуку документа важливе грамотне формування бібліографічних записів, дотримання єдиної методики створення бібліографічних записів, формалізація та нормалізація подання інформації. Теоретичні та практичні аспекти лінгвістичного забезпечення для створення уніфікованого пошукового образу та пошукового запиту документа висвітлювали у своїх публікаціях такі науковці, як Т. Вілегжаніна, К. Зайцева, О. Збанацька, О. Лавреньова, Е. Сукіасян, Я. Шрайберг, В. Білоус та інші.

Лінгвістичне забезпечення — це комплекс мовних засобів, необхідних для опрацювання документів і запитів, проведення ефективного пошуку в ЕК згідно з тематичними запитами користувачів, здійснення мовної сумісності електронних каталогів бібліотек-корпорацій для обміну даними. А лінгвістичне забезпечення АБІС розуміється як вживана в її

технологіях сукупність інформаційних мов, словникових БД, лінгвістичних процесів і засобів ведення та використання словників.

Вивчення та впровадження методики лінгвістичного забезпечення передбачає стандартний підхід до формування бібліографічних записів, авторитетних файлів, словників та інших допоміжних баз даних. Лінгвістичне забезпечення можна схематично зобразити так: Інформаційно-пошукова мова ПІМ + Нормативні документи + Методика індексування + Авторитетні дані = Лінгвістичне забезпечення [1, с.1].

Основою лінгвістичного забезпечення для ЕК є мова бібліографічного опису, мова предметних рубрик, ієрархічні класифікації.

Бібліотека ХНУ працює в системі «УФД.Бібліотека», яка передбачає підтримку форматів USMARC, UNIMARC та XML. USMARC та UNIMARC - міжнародні стандарти на формат збереження та передачі бібліографічної інформації, XML - сучасний комунікативний стандарт.

Підтримка зазначених стандартів означає, що, по-перше, поля бібліографічного опису документа мають однозначну інтерпретацію, тобто за кодом поля можна звертатися до опису стандарту. По-друге, при роботі з Системою можна записати бібліографічну інформацію, що міститься в базі даних, повністю або частково у файл формату відповідного стандарту, здійснити імпорт/експорт даних у комунікативних форматах (UNIMARC/USMARC/RUSMARC/ISO).

Автоматизована технологія лінгвістичного опрацювання (систематизація, предметизація, координатне індексування) забезпечує можливість навігації за тематичним рубрикатором, алфавітно-предметним покажчиком до класифікаційних систем (АПП).

Для формування якісних БД Тематичного каталогу велике значення має вивчення та впровадження лінгвістичного

забезпечення існуючої у бібліотеці АБІС на базі програмного забезпечення «УФД/Бібліотека». Станом на 01.01.2021р бази даних у Тематичному каталозі НБ ХНУ нараховують понад 123 тис. записів.

На 01.01.2021р.

БД Тематичного каталогу	
Всього	123139
Зокрема:	
АПП	91484
Навчальні дисципліни	1824
Персоналії	7033
Галузевий тематичний каталог	22798

Для лінгвістичного забезпечення АБІС, покращення доступу до інформаційних ресурсів, багатоаспектного розкриття їхнього змісту, підвищення якості бібліографічного та аналітичного опису документів в ЕК, у НБ ХНУ спочатку було створено робочу групу з формування, редагування та доповнення рубрикатора «Предметні рубрики», які стали основою тематичного каталогу, розроблено «Методику створення предметних рубрик» та затверджено її на засіданні методичної ради НБ.

Бібліотека ХНУ близько 20 років тому розпочала роботу над створенням списку предметних рубрик, виділенням ключових слів і створенням асоціативних зв'язків, що є основою для формування власного нормативного лінгвістичного забезпечення Тематичного каталогу.

Однією із важливих складових лінгвістичного забезпечення є методика індексування (вище подано формулу: Лінгвістичне забезпечення = Інформаційно-пошукова мова ППМ + Нормативні документи + Методика індексування +

Авторитетні дані).

Варто нагадати, що індексування – це процес вираження змісту документа або запиту на інформаційно-пошуковій мові. Він являє собою не опис документа як фізичного об'єкта (створення бібліографічного опису, визначення виду, носія інформації тощо), а є його інтелектуальним аналізом, тобто розкриває зміст за допомогою систем класифікації, словників предметних рубрик, авторитетних файлів.

Суть індексування полягає:

- в повному і точному передаванні змісту документа;
- ключові слова повинні відображати зміст по тексту, розділах, передмові, анотації документа.

Правила індексування добре погоджені між собою і забезпечують тісний взаємозв'язок багатьох технологічних і лінгвістичних рішень, прийнятих при побудові й використанні основних елементів системи в ланцюжку комплектування: програмне забезпечення – індексування інформації – процес проведення пошуку.

Одним з основних видів індексування є координатне – це вид індексування, за яким смисловий зміст документа або запиту багатоаспектно виражається безліччю ключових слів або дескрипторів. Наприклад, необхідно знайти термін «політологія» - задаємо в пошук *політол**, у відповідь випадає безліч ключових слів:

- влада (політологія) 32.01
- державність (політологія) 32.01
- навчальні дисципліни ХНУ//політологія
- суспільні науки//закони політології і т.п.

У сучасному розумінні дескриптор – ключове слово або словосполучення, яке використовують для короткого позначення теми документа, що зберігається в базі даних інформаційно-пошукової системи. Дескрипторна мова слугує для координатного, або, як його ще називають, «вільного»

індексування документів та запитів за допомогою дескрипторів або ключових слів [3, С.42]. Дескриптори (*від* фр. *description* — описання) характеризуються тим, що обмежуються окремими ізольованими словами та словосполученнями, розміщеними в алфавітному порядку.

Мета індексування ключовими словами – забезпечити найповніше та найточніше розкриття усього змісту документа для цілкового задоволення інформаційних потреб користувачів бібліотеки. Саме завдяки координатному індексуванню, тобто використанню ключових слів або дескрипторів створюється грамотний пошуковий образ документа [2, с. 27].

Від якості індексації документів залежить ефективність тематичного пошуку в ЕК.

У практиці бібліотек використовується два методи координатного індексування документів:

➤ **Вільне індексування** – індексування, технологія якого не передбачає заміни інформативних слів тексту відповідно до рекомендацій спеціального словника індексування (ГОСТ 7.66-92).

➤ **Контрольоване індексування** – індексування, при якому передбачена заміна інформативних слів тексту дескрипторами, зазначеними у визначеному інформаційно-пошуковому тезаурусі або іншому словнику індексування (ГОСТ 7.66-92). (4, с.10).

Вільне індексування за зручністю використання і доступністю перевершує індексування з контролем лексики.

Різновидом координатного індексування є пермутаційне або циклічне індексування, яке засноване на використанні ключових слів заголовка тексту і полягає в тому, що всі ключові слова заголовка разом з контекстом по черзі виводяться в пошукову колонку. У цій колонці ключові слова даються в алфавітному порядку.

Наприклад, книга Олійника О.П. «Теорії та концепції

дизайну».

Ключові слова: дизайн, концепції, Олійник О.П., теорія дизайну.

В НБ ХНУ створенням пошукового образу документа на основі координатного індексування як базового засобу індексування та пошуку документів в електронному середовищі займається головний бібліотекар ВКНОД. Основна перевага координатного індексування перед класифікаційним полягає в тому, що координатне індексування не створює жодної проблеми при пошуку текстів за будь-яким, заздалегідь не передбаченим, поєднанням ознак.

Розпочавши роботу над створенням бази даних «Тематичний каталог», спеціалісти відділу Сергеева Л.О., Луцук С.В., Мартинюк С.Б. на кожному етапі опановували нові форми роботи та набували великий практичний досвід.

Перший, і головний етап, — визначення напрямів, галузей знань, за якими саме і буде створюватися тематичний каталог.

Другий - первинне накопичення інформації через формулювання тематичних рубрик.

При створенні тематичних рубрик враховуються поточні запити читачів і прогноуються майбутні. Кожна нова рубрика виникає в процесі наукової обробки нових надходжень документів. Щоб створити нову рубрику, потрібно проаналізувати назву, зміст, анотацію, вступ, а інколи і сам текст видання. На сьогодні найчастіше нові рубрики з'являються при систематизації (наданні шифру УДК) статей науковців ХНУ та їхніх дисертацій. Той самий принцип діє при наповненні інформацією вже існуючих тематичних рубрик.

Поповнення новими рубриками бази даних «Тематичний каталог» відбувається постійно, при цьому ми притримуємося принципів синонімії, омонімії і полісемії.

Перш за все, звертаємо увагу на синонімію, так як пошук

у тематичному каталозі ведеться за контекстом. Синонімія буває лексичною і граматичною. Щоб відобразити різні варіанти, які зустрічаються в запитах читачів та різних виданнях, ми використовуємо знак «=»(дорівнює). Наприклад:

Інтерактивний бізнес=віртуальний бізнес

Ринкова рівновага=рівновага ринку

Міжнародна політика=світова політика=міжнародні відносини

Зазвичай синонімія зустрічається в економічних, суспільних та природничих науках - там, де частіше з'являються нові терміни і поняття.

Омоніми в нашому тематичному каталозі не зустрічаються.

Полісемія (багатозначність) виявляється при істотній розбіжності різних значень одного і того ж слова, хоча їх загальне походження відомо. Наприклад, крило (птаха або літака), крило (будівлі), крило (партії) [6, с.28].

Як приклад, ми зіткнулися з появою нового терміну і поки що не визначили, чи подавати його як синонімію в ряд чи як окремий термін.

➤ Стратегія – загальний, недеталізований план певної діяльності, який охоплює тривалий період, спосіб досягнення складної мети.

➤ Стратегема – програма дій.

➤ Стратегізація – фактично інструменти стратегічного управління справами імплементуються (імплементация – введення результатів) на всіх управлінських рівнях. Такий підхід останнім часом отримав назву «стратегізація». Щоб стратегізація була ефективною (результативною, продуктивною та рентабельною), майже всі відомі технології стратегічного управління необхідно «оздоблювати» інформаційно-комп'ютерними технологіями.

Щоб не допускати випадків полісемії, ми, по можливості,

змінюємо формулювання рубрики, принаймі, в межах одного тематичного каталогу.

Проте однаково названі тематичні рубрики можуть розташовуватися в різних тематичних каталогах, але за умови, що ці тематичні каталоги мають різне цільове призначення. Наприклад, назва рубрики «Економіка праці» зустрічається тричі:

- як словники з питання «економіки праці», (в тематичному каталозі «Довідкові видання»);
- як галузь (в тематичному каталозі «Економічні науки»);
- як назва навчальної дисципліни (в тематичному каталозі «Навчальні дисципліни ХНУ»).

Інформація, яка розміщена за кожною з цих рубрик, має різне призначення. Але зустрічаються випадки, коли одне і те ж поняття потрібно відобразити в різних тематичних каталогах одного цільового призначення, наприклад, в межах «Галузевих тематичних каталогів»:

Адсорбція (теорія) – знаходиться в розділі «Хімія»,

Адсорбція як процес – знаходиться в розділі «Хімічна технологія».

Проблеми виникають і при роботі з навчальними дисциплінами, коли потрібно підрахувати студентів, а дисципліна в одних читається як хімія, у других – хімтехнологія, у третіх – хімія та хімтехнологія.

Знак « $\Leftrightarrow$ » (дорівнює) використовується у випадках, коли назва може бути як повною, так і складатися з початкових літер. У таких випадках подаємо усі існуючі варіанти написання скорочення (абревіатури):

аналіз зовнішньоекономічної діяльності=аналіз ЗЕД;

економіка АПК=економіка агропромислового комплексу;

спільні підприємства =СП.

Зустрічаються й окремі випадки, в яких використовується знак « $\Leftrightarrow$ » (дорівнює), коли термін вживається різними мовами:

Internet = Інтернет = Интернет

або існує декілька варіантів перекладу та написання:

Семюелсон П. = Сэмюэльсон П. = Самуэльсон П. = Samuelson P.

Мова тематичних рубрик - українська. У деяких випадках - англійська, якщо термін не має офіційного перекладу українською мовою, або є власною, загальноновживаною назвою, яка не перекладається. Наприклад, мови програмування Delphi, Foxpro тощо.

Враховуючи явища синонімії, омонімії, полісемії, створення тематичних рубрик відбувається на основі поєднання двох методів: наукової розробки структури понять та з наявного фонду документів бібліотеки з подальшим доповненням його термінами з допоміжних джерел.

У межах кожної галузі були збудовані ієрархічні гілки по відношенню «рід – вид», розподілялись тематичні рубрики за все більш вузькими семантичними категоріями, що сприяло багатоступеневості в структурі бази даних «Тематичний каталог».

Робота зі створення БД «Тематичний каталог» у бібліотеці ХНУ розпочалася з січня 2000 року і триває донині. Загальна кількість тематичних рубрик на початок 2021 року склала 123139.

Формуючи рубрики, ми не забуваємо про користувачів, адже вони також зацікавлені оперувати ключовими термінами, які є для них найзрозумілішим пошуковим засобом. Бібліотечна практика показує, що під час пошуку за допомогою ключових слів можна знайти більшу кількість релевантних документів, ніж при зверненні до предметних рубрик.

Аналізуючи стан лінгвістичного забезпечення ЕК, переконуємося, що це питання завжди має бути під пильною увагою провідних спеціалістів бібліотеки. Релевантний пошук інформації можливий лише за умови активного використання

різних засобів лінгвістичного забезпечення ЕК. Отже, закономірно, що правильний вибір і якість застосування в бібліотеці лінгвістичних засобів сприяють високому рівню обслуговування та задоволенню інформаційного пошуку

База даних «Тематичний каталог» потребує постійного якісного поповнення новими тематичними рубриками. Цей процес є безперервним завдяки введенню нових понять в АПП, наповненню тематичного каталогу, довідкового напряму «Персоналії», через зміни, які постійно вносяться у БД «Навчальні дисципліни ХНУ» за фактом появи нової інформації у друкованих та електронних виданнях. Необхідно проводити планове та поточне редагування, вилучення рубрик каталогу.

Наступним етапом планується розглянути порядок проведення аналізу книгозабезпечення, структуру БД «Книгозабезпеченість дисциплін ХНУ», і за результатами моніторингу надалі комплектувати фонд книгозбірні.

На сьогодні наукова діяльність університетських бібліотек, як і інші напрями роботи, потребує більшої підтримки з боку Міністерства освіти і науки України, і, насамперед, своєчасного нормативного забезпечення усіх бібліотечних процесів.

Список використаних джерел

1. Білоус В. Лінгвістичне забезпечення — важливий аспект діяльності бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського / В. Білоус // [Вісник Книжкової палати](#). - 2013. - № 3. - С. 14-17. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2013_3_6.

2. Зарванська І. В. Координатне (посткоординатне) індексування в електронному просторі як ефективний засіб створення пошукового образу документа / Ірина Зарванська // [Вісник Книжкової палати](#) — 2012. — № 1. — С. 27—31.

3. Збанацька О. Трансформація вербальних інформаційно-пошукових мов в інформаційно-бібліографічній діяльності / О. Збанацька // Бібліотечна планета. — 2008. — № 4. — С. 9—13.

4. Індексуння документів ключовими словами : метод. рек. / НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського ; [уклад. І. Г. Лобановська]. — К. Нілан-ЛТД, 2011. — 32 с. — (Серія «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек» ; вип. 9).

5. Колесникова Т. О. Наукові дослідження університетських бібліотек України: Міжнародна науково-практична конференція «Бібліотеки вищих навчальних закладів: досвід та перспективи», 11-13 жовтня 2016 р. Київ, 2016/ Т. Колесникова .- http://eadnurt.diiit.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/9207/1/dopovid_Kolesnykova.pdf. - С. 3

6. Сергєєва Л.О. Лінгвістичні проблеми забезпечення функціонування електронного каталогу в бібліотеці (Досвід створення предметного рубрикатора)/ Л.Сергєєва // http://lib.khnu.km.ua/about_library/metodob/buleten03/bul3_1.htm

З досвіду колег

Великосельська О.М.,
провідна бібліотекарка
науково-методичного відділу НБ ХНУ

Поєднання традиційних заходів та дистанційних інтерактивних методів у просвітницькій діяльності бібліотек України

У статті представлений досвід просвітницької діяльності книгозбірень України в період карантинних обмежень.

***Ключові слова:** просвітницька діяльність, нові форми роботи, проєктна діяльність, читання, імідж бібліотек*

Зниження інтересу до читання – загальносвітова тенденція. Вона зумовлена глобалізацією, ЗМІ та бурхливим розвитком індустрії розваг, що, у свою чергу, спричиняє витіснення книги як джерела одержання інформації та соціальної практики.

Письменник Андрій Кокотюха у своїй статті в газеті «Література Україна» від 30 березня 2019 року, керуючись даними соціологічних опитувань, наводить такий факт: протягом року 60% українців не прочитали жодної книги – ані паперової, ані електронної.

На підставі цього він стверджує, що за межами книжкових свят, фестивалів, клубів книжка... цікавить чим далі, тем меншу кількість українців. За даними Українського інституту книги лише 8% українців є щоденними читачами (за 2020 р.). На жаль, сумна статистика.

Міністерство культури та інформаційної політики

України проводило в лютому – березні цього року громадське обговорення проєкту Стратегії розвитку читання на 2021 — 2025 рр. «Читання як життєва стратегія». Цей документ розроблено через необхідність кардинальних змін у підходах до промоції читання задля всебічного та гармонійного розвитку особистості.

Поки що книжка як витвір мистецтва і надалі залишається в тренді. На сьогодні головна місія бібліотеки – зберегти книжку як одне із надбань людства для майбутніх поколінь і популяризувати її серед читацького загалу.

Виконуючи культурно-просвітницьку та культурно-дозвілєву функції, сучасні книгозбірні визначають одним із пріоритетних напрямів своєї роботи соціокультурну діяльність та розроблення довготривалих соціокультурних проєктів.

Наприклад, в Національній бібліотеці України імені Ярослава Мудрого розроблено та діють чимало проєктів, зокрема: Шевченкознавчі студії, клуб «Бібліотека і місто», літературно-музична вітальня «Гармонія Всесвіту», кіномистецька вітальня, арт-галерея тощо. Їх інноваційний характер визначається сполученням широкого спектра традиційних форм соціокультурної діяльності з модернізованими прийомами, а також активним застосуванням інформаційно-комунікативних технологій та мультимедіа.

Сінтез цих складових позитивно впливає на якість заходів, їх наочність, естетику, ефективність засвоєння інформації відвідувачами.

Цікаві, ексклюзивні проєкти пропонує своїм читачам Львівська обласна бібліотека для юнацтва імені Романа Іваничука:

Проєкт «#ЗаЖиве» – реалізується у форматі спілкування з успішними людьми, лідерами думок, які, крім усього, розповідають про роль книги в історії їхнього успіху.

Проєкт «Театр у бібліотеці». Це неформальні зустрічі в бібліотечному просторі з акторами та режисерами львівських

театрів, камерні вистави шкільного театру Українського католицького університету «На Симонових стовпах», «Театру у кошику» тощо.

А концепція проєкту «Літературно-мистецький балкон» базується на використанні безпосередньо балкона бібліотеки, що виходить на площу Ринок, для проведення інтерактивних перформансів, виступів вуличних поетів і музикантів, театралізованих дійств тощо.

Балкон будинку архієпископів, в якому розміщена книгозбірня, задіяний також у проєкті «Листи до Джульєти онлайн». Цей проєкт задуманий як аналогія до традиції, що склалася у молоді, залишати листи до героїні безсмертного твору В. Шекспіра під балконом у м. Вероні.

Молоді львів'яни мають змогу поділитися думками у форматі електронного листа. Відповіді на ці послання готуються за допомогою професійного психолога.

Проєкт «Стильна Бібліотека» впроваджує унікальну практику фотоподій у стінах книгозбірні. Бібліотека надає своє приміщення для різних фотосесій та залучає своїх однодумців-фотомайстрів для висвітлення образу «нового» бібліотекаря – відкритого, комунікабельного, а отже, цікавого і неординарного в умінні популяризації читання.

На базі інформаційно-ресурсного центру «Вікно в Америку» реалізується проєкт «Обличчя свободи», який проводиться у форматі коротких інтерв'ю з людьми, які побували в США. Цільова аудиторія – молодь від 18 до 25 років.

Цікавий і на сьогоднішній день актуальний - проєкт «Булінг. Не будь жертвою, не будь кривдником». У заходах беруть участь психологи та представники правозахисних органів.

Сьогодні величезну роботу проводять Бібліотеки в соціальних мережах з метою систематичного інформування онлайн-аудиторії про книжковий ресурс, а також допомагають

читачам зорієнтуватись у безмежній кількості видань та обрати книжку відповідно до своїх смаків та уподобань. Підраховано, що в середньому на день людина витрачає 44 хвилини на перегляд повідомлень у фейсбуці.

У червні 2019 року в найбільшому житловому районі м. Львова - Сихові (в 7 км від центру міста) розпочала свою роботу WIKI бібліотека. Це надсучасна медіатека Wiki, яка поєднує в собі комфортний простір для читання, обговорень, надихаючих лекцій і зустрічей. Медіатека охоплює 175 м², куди можуть приходити як діти, студентська молодь, так і дорослі. Бібліотека покликана стати штабом вікіпедистів, де будуть проводити регулярні зустрічі та обговорення актуальних тем. Нова інтерактивна бібліотека несе цінності відкритого доступу до знань. Це місце зустрічі, творчості, активного читання і навчання.

Плануючи карантинні заходи, врахувавши можливості та загрози, працівники WIKI бібліотеки зосередилися на кількох питаннях: «що ми можемо?», «що потрібно нашій аудиторії?», «чого вимагає поточний момент?» і окреслили напрями діяльності, які доцільно було розвивати впродовж карантину, а саме:

1. почали створювати унікальний контент для соцмереж;
2. проводити онлайн-заходи і генерувати власну відеопродукцію;
3. підтримувати віртуальну взаємодію з аудиторією;
4. активізувати онлайн співпрацю з партнерами;
5. розробляти легкий і позитивний контент.

Розпочали працівники філії свою діяльність з розроблення відеоконтенту для сторінки у фейсбуці, адже саме він викликає найбільшу зацікавленість серед підписників.

Як з'ясували співробітники бібліотеки, одним із бонусів карантину стала можливість запропонувати для участі в людей, які мешкають в інших містах, країнах, тобто спікерам значно

простіше виділити годину часу для розмови онлайн, ніж приїхати в інше місто.

Ще одним викликом для бібліотекарів стало залучення аудиторії. Якщо до початку карантину бібліотекарі багато спілкувалися з відвідувачами офлайн і знали їхні потреби, то в умовах самоізоляції і припинення обслуговування потрібно було шукати нові орієнтири для комунікації.

Виникає запитання: про що можна спілкуватись, якщо бібліотека закрита? Один із варіантів відповіді - про домашню бібліотеку. Так, на фейсбук-сторінці було створено рубрику #домашня_бібліотека, в якій бібліотекарі ставили запитання про книги, які є вдома, і підписники активно реагували на таку ініціативу. Питання торкалися стосунків читачів з їхніми книгами (приміром, книга в якій хотілося переписати фінал; книга, яку я ніколи не позичаю; книга, що змінила моє життя тощо). Люди охоче відповідали на позитивні, дотепні запитання.

У бібліотеці було започатковано ряд проєктів, зокрема, #ЧасЕксперта і #ЧасЕкспертки, в яких партнери бібліотеки ділилися своїми професійними знаннями, актуальними під час самоізоляції та ін. На перетині відеоконтенту і партнерства розвернувся дочірній проєкт з людьми, які займаються літературою або читанням професійно.

Щотижня на бібліотечній сторінці у фейсбуці публікується розважально-книжковий контент, який нагадує про бібліотеку і активізує аудиторію. До прикладу, гра на уважність, жарт. Такий контент популярніший, ніж інформаційний чи добірки книг, адже дає змогу приємно й цікаво провести вільний час, гортаючи стрічку новин.

А Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека на своїй сторінці у фейсбуці започаткувала книжкову платформу «Прочитай. Книгозбірня.»

Особлива увага надається творам сучасних культових письменників, класиків та призабутих авторів, рейтинговим

виданням, переможцям літературних конкурсів та премій України; книжкам, удостоєних Букерівської, Нобелівської премій, «Ангелус» Європейського Союзу, світовим бестселерам за версією газети «Нью-Йорк Таймс», компанії «Амазон». Широко популяризується творчий доробок місцевих літераторів.

На платформі рекламуються нові серії книжок, які нещодавно з'явилися на книжковому ринку України, а саме: «Золота полиця», «Українська поетична антологія», «Детективна агенція ВО», «Горизонти фантастики», «Чумацький шлях».

Бібліотекарі творчо підходять до цього процесу, намагаючись у найкращому ракурсі представити видання. Рекламуються тільки ті книги, які є у фондах книгозбірні.

Своїм досвідом роботи в умовах карантину поділилися бібліотекарі ЦБС Мелітопольської міської ради. Справжнім викликом для бібліотекарів стало проведення віртуального конкурсу читців, який вже полюбився багатьом містянам (<https://www.facebook.com/groups/konkurs.chteczov/>). Цього разу він був присвячений Всеукраїнському дню вишиванки. На оголошення в соціальних мережах неочікувано відгукнулася значна кількість охочих з усіх куточків України. Загалом у конкурсі взяли участь понад 80 декламаторів у віці від 5 до 70 років. Завдяки цьому заходу кількість підписників на сторінки бібліотеки в соцмережах збільшилася на 600.

Вперше працівники ЦБС Дніпровського району м. Києва вийшли в прямий ефір, провівши онлайн майстер-клас до Великодня (<https://www.facebook.com/biblioteka.v.mayakovskogo/>). Проаналізувавши успіхи й помилки першого досвіду, працівники інших книгозбірень взяли й собі до справи, готуючи онлайн майстер-класи до різних свят. Щотижневу рубрику в соцмережах «Я рекомендую!», в якій читачі діляться своїми враженнями від прочитаної книжки та рекомендують її іншим, бібліотекарі перетворили на онлайн-челендж «Я читаю!». У віртуальному

форматі також відбулися спілкування з цікавими людьми «Посиденьки в бібліотеці», онлайн-читання з письменниками, віртуальні виставки творчих робіт, фотоквести.

Співпраця бібліотеки з ізостудією «Веселка», яка розпочалася наприкінці минулого року, втілилася в період карантину в новий проєкт «Відеошкола малювання». На своїх відеомайстер-класах тривалістю до 10 хвилин незвичайні викладачі - юні художники - навчають користувачів соцмереж малювати в різних жанрах.

А пізнавальні ігри на знання української та світової літератури, створені в опанованому співробітниками бібліотеки онлайн-сервісі Learning Apps.org, припали до вподоби багатьом користувачам різного віку.

Культурно-просвітницька робота бібліотек закладів вищої освіти на сучасному етапі вирізняється різноманітністю форм та засобів проведення. Бібліотекарі приділяють увагу не лише інформаційному напрямку роботи, а й виховному, формуючи світогляд студента, його художній смак, культуру, громадську свідомість і різнобічні інтереси.

У своїй діяльності бібліотекарі широко запроваджують мультимедійні ресурси, використовують як традиційні, так і інтерактивні методи в проведенні просвітницьких заходів.

Але місія бібліотеки - залучення студентської молоді до читання - при цьому не змінилась, а лише придбала нову глибину і зміст, отримала новий потенціал.

Наразі мультимедійні ресурси використовуються практично у всіх напрямках діяльності і без них не повинен обходитися жоден великий бібліотечний захід.

Організація і проведення просвітницьких заходів з використанням технічних засобів, як-от: телемости, віртуальні конференції, круглі столи, літературні вітальні з електронними презентаціями, бібліотечні проєкти - все це сприяє формуванню

іміджу бібліотеки як сучасного культурного та інформаційного центру.

Звичайно, необхідно постійно вдосконалювати нові форми і методи залучення читача в бібліотеку через впровадження інноваційних форм бібліотечного обслуговування, активізуючи програмно-проектну діяльність, розвиваючи соціальне партнерство з різними організаціями та установами місцевої громади, впроваджуючи в практику роботи бібліотек проведення інтерактивних заходів. Інтерактивні форми передбачають обов'язкове включення в сценарій заходу аудиторії, яка стає учасником дійства, якого потребують від глядача певних дій, знань, вчинків.

Інтерактивні, діалогові форми більш дієві, і пояснюється це просто — побачене і почуте людиною запам'ятовує на 50-60%, а те, в чому вона брала участь - на 90%.

На сьогоднішній день існує багато різноманітних інтерактивних форми залучення читачів до бібліотеки. Вони поділяються на:

- ◆ театралізовані,
- ◆ інтерактивно-ігрові,
- ◆ інтелектуально-пізнавальні,
- ◆ художньо – прикладні.

У свою чергу «Театралізовані» поділяється на:

- ◆ літературно-музичні композиції,
- ◆ тематичний концерт,
- ◆ публіцистичну виставу,
- ◆ змагання команд КВК,
- ◆ театралізовану виставу,
- ◆ інтерактивну виставу,
- ◆ виставу форум-театру тощо.

Ось ще одна класифікація інтерактивних форм проведення просвітницьких заходів. Вона більш чітка і логічна:

- ◆ Діалогові,

- ◆ Ігрові,
- ◆ рекламно-інформаційні,
- ◆ небібліотечні заходи.

Діалогові (театралізовані читання, інформ-діалоги, клуби за інтересами, літературно-театральні кафе, музично-літературні театри, театри-імпровізації, онлайн-театралізації літературних творів, літературні телемости, дискусійні гойдалки, круглі столи).

Ігрові (літературні аукціони, інтелектуальні казино, брейн-ринги, літературні марафони, вебіграшки, скайп-конференції, майстер-класи митців, літературні пазли, жива виставка, бібліотечне лото).

Небібліотечні заходи (арт-кафе, арт-паті, кіноклуби, ток-шоу) та інші.

Рекламно-інформаційні (буктрейлери, буккросинги, віртуальні виставки, віртуальні мандрівки, флешмоби, буксейшн, бібліомікс, бібліотечний уік-енд, бібліотечний десант, бібліотечний бульвар, вуличні акції, скайп-заходи, літературні блоги, культурологічні медіастудії тощо).

Сьогодні бібліотеки активно проводять апробовані часом такі інтерактивні заходи:

➤ Бібліосутінки, або «ніч у бібліотеці». Особливістю таких заходів є масштабність, час та тривалість проведення; створення умов для творчого дозвілля.

➤ Бенефіс читача – це форма представлення загалу активних користувачів бібліотеки. Мета заходу – розкриття багатогранності неординарної особистості та її читачьких смаків; привернути увагу до справ, які вона робить на користь бібліотеки; викликати у присутніх на заході прагнення до систематичного читання завдяки спілкуванню з репрезентатором бенефісу.

➤ Диспути, дебати – публічне обговорення теми, яке передбачає зіткнення різних точок зору на одну проблему.

➤ Круглі столи – це форма публічного обговорення або висвітлення якоїсь теми.

➤ Сторітелінг (від англ. «storytelling» – розповідання історій) – спосіб передавання інформації через певні історії.

➤ Токшоу.

➤ Флешмоби (від англ. «flash» – спалах, «mob» – натовп) – заздалегідь спланована масова акція, під час якої велика кількість людей оперативно збирається в громадському місці, протягом кількох хвилин виконує узгоджені дії і потім швидко покидає місце акції.

➤ Перформанси.

Бібліотечна спільнота продовжує шукати шляхи боротьби за увагу молодих людей в умовах кризи читання. Сучасні бібліотекарі засвоїли технологію підготовки відеороликів, створення бутрейлерів тощо.

Бібліотеки проводять конкурси коміксів, фанфіків, ведуть блоги, тобто намагаються перетворити конкурентів книги та читання на помічників.

Комп'ютерна гра, розроблена власноруч, - ще один доречний інструмент професіонала-бібліотекаря. Переваги комп'ютерної гри: поєднання цікавості зі змістовністю. Темою гри може стати книга, життя та творчість будь-якого письменника, культура рідного краю, історія України, ресурси та послуги бібліотеки тощо.

Сьогодні вже з'являються онлайн-сервіси, за допомогою яких можна розробити власну гру. Їх ще досить небагато, але з розвитком інформаційних технологій їх вибір зростатиме.

Літературна Печа-куча (яп., *балаканина*) – це методологія презентації коротких доповідей, спеціально обмежених за формою і тривалістю, на неформальних конференціях PechaKucha Nights. Виступаючий представляє доповідь-

презентацію із 20 слайдів, кожен слайд демонструється 20 секунд, після чого автоматично змінюється на наступний. Таким чином тривалість доповіді обмежена 6 хвилинами 40 секундами або 6 хвилинами. Доповіді слідує одна за іншою. Кількість доповідей зазвичай варіюється від 8 до 12.

Серед багатьох інноваційних форм роботи з читачами все більшої популярності набувають квести. Застосування саме цієї розважально-ігрової форми роблять бібліотеку місцем, де завжди цікаво, куди хочеться приходити якомога частіше.

«Знайомство з бібліотекою» – під такою назвою співробітники книгозбірні м. Кропивницький провели квест-екскурсію для молодіжної аудиторії з метою повернути увагу до книгозбірні, підсилити як імідж безпосередньо бібліотеки, так і імідж людини, яка читає.

А бібліотека м. Миколаєва стала ініціатором проведення вуличних букквестів як інтерактивного формату популяризації краєзнавчої літератури та знань серед молоді міста.

Цікаво і творчо працюють книгозбірні України. Бібліотекарі освоюють комунікативні, ігрові, креативні, розвиваючі технології бібліотечної діяльності; використовують свої творчі знахідки, нові, неординарні, самобутні та оригінальні форми. Застосовують також форми, запозичені з клубної, театральної, музейної, проектної галерейної діяльності, які значно поживляють спілкування у бібліотечному закладі.

Сьогодні в умовах пандемії COVID-19 бібліотекарі проводять просвітницькі заходи в режимі онлайн, використовуючи переважно застосунок ZOOM та в режимі Skype- зв'язку.

Поєднання традиційних заходів та дистанційних інтерактивних, презентаційних, мультимедійних, мобільних методів та форм у проведенні просвітницьких заходів дозволять активізувати читачку і творчу зацікавленість реальних і потенційних відвідувачів бібліотек, дозволять бібліотеці набути

високого статусу в інформаційному і культурному просторі, підвищити її престиж, зробити читання більш привабливим.

Книгозбірні України, незважаючи на вимушену самоізоляцію, як і раніше, залишаються на зв'язку зі своїми читачами та продовжують культурну, інформаційну й просвітницьку діяльність в режимі онлайн з надією на майбутню очну зустріч у бібліотеках після завершення карантину.

Список використаних джерел:

1. Брага Г. Робота міських бібліотек в умовах карантину/Г. Брага // Бібліотечний форум: історія, теорія, практика. - 2020.- № 4. -С 27-28.
2. Вовнюк І. Бібліотека для юнацтва: нові ролі в нових реаліях /І. Вовнюк // Бібліотечна планета. - 2020.- №2.- С.24-27.
3. Ковалькова Т. Фейсбук як метод популяризації книги / Т. Ковалькова, О. Гавенко // Бібліотечний форум: історія, теорія, практика. - 2020- №1. - С.8-9.
4. Олейніченко Ю. Бібліотечний квест – простір для ідей/ Ю. Олейніченко // Бібліотечний форум: історія, теорія, практика. -2019. - №1.- С.25-27.
5. Федорів Ю. WIKI бібліотека у Львові: перші здобутки/ Ю. Федорів // Бібліотечна планета.- 2020.- №2.- С.22-23.

Чорна Л.П.,
провідна бібліотекарка
науково-методичного відділу НБ ХНУ

Професійні поради.

Дайджест для бібліотекарів за матеріалами фахових видань

Аналітичний огляд фахових видань (зокрема й інтернет-публікацій). Порушуються теми: робота бібліотек у період карантинних обмежень; дистанційна робота книгозбірень; обслуговування користувачів в режимі онлайн; впровадження тайм-менеджменту у роботу бібліотек; плюси та мінуси дистанційної освіти; запровадження нового правопису.

Ключові слова: бібліотеки закладів вищої освіти, самоосвіта, дистанційна освіта, дистанційне обслуговування, карантин, правопис.

Система підвищення кваліфікації бібліотечних кадрів передбачає, поряд з науково-практичними конференціями, семінарами, практикумами, тренінгами, стажуваннями і іншими формами розвитку професійної компетенції, безперервний процес самоосвіти, заснований на вивченні інформації, що публікується на сторінках професійної літератури і періодики, та яка існує у віртуальному просторі.

У професійній літературі і періодиці за 2020 рік більшість статей присвячені найактуальнішій темі сьогодення – COVID-19 та діяльності бібліотек України і всього світу в умовах карантину. До цих пір нікому точно невідомо, яку хвилю пандемії ми переживаємо і скільки їх ще може бути в майбутньому. Також ніхто достеменно не може знати, які глобальні наслідки матиме пандемія COVID-19. Але всім

зрозуміло, що світова економіка суттєво загальмує. Тому перед працівниками бібліотечної галузі усього світу сьогодні постає важливе питання – чи матимуть бібліотеки матеріальну спроможність повною мірою виконувати свої функції в умовах «пандемічної кризи»? Адже ситуація зі стрімким поширенням COVID-19 вплинула на всі без винятку сфери зайнятості населення в усьому світі. Обмежувальні заходи введені в різних країнах, в різних галузях господарства. Першими під удар потрапили установи, робота яких пов'язана з масовим відвідуванням їх громадянами. Не стали винятком і бібліотеки. Зважаючи на посилення карантинно-обмежувальних заходів у різних країнах і з метою охорони здоров'я співробітників бібліотек, більшості з них було запропоновано працювати в дистанційному режимі.

Діяльність бібліотек України під час карантину побудована відповідно до низки нормативно-правових актів, а саме: законів України від 17.03.2020 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» та від 30.03.2020 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)»; постанов Кабінету Міністрів України: від 12.03.2020 №211 «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2», від 20.05.2020 №392 «Про встановлення карантину з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, та етапів послаблення протиепідемічних заходів».

Керівникам багатьох підприємств, закладів і організацій, незалежно від форм власності, рекомендовано максимально перевести роботу співробітників на дистанційний режим, що був

запроваджений і в бібліотеках.

Отже, головним завданням для бібліотечних працівників стала організація обслуговування користувачів у віддаленому доступі. Чи були вітчизняні бібліотеки готові до такого розвитку подій? Звичайно, ні. Однак це не означає, що бібліотеки розгубилися. Ефективне дистанційне обслуговування стало для нас не поодиноким явищем, а новою реальністю. Бібліотеці потрібно було адаптуватися, перегрупуватися і дуже швидко перебудувати свою роботу. У цей час приймалися важливі рішення, які дали змогу книгозбірням зберегти робочий ритм, а користувачам – не відчутти різниці в якості обслуговування «до» і «після». Серед них, зокрема, були рішення щодо:

- ◆ дистанційного обслуговування користувачів, запровадження нових онлайн-послуг та активізування наявних електронних сервісів;

- ◆ організації дистанційної роботи бібліотечного персоналу, розподілу поточних завдань і напрацювання стратегії контролю за їх виконанням;

- ◆ налагодження онлайн-комунікації зі співробітниками та забезпечення санітарно-гігієнічних умов тим із них, хто працював у звичному режимі тощо.

Перехід до дистанційних форм роботи став серйозною перевіркою для багатьох бібліотечних працівників. Постала проблема відсутності у ряду колег технічних можливостей. Деякі книгозбірні частково її вирішували, надавши співробітникам обладнання бібліотеки. Отож, бібліотеки отримали нові можливості для роботи з віддаленими користувачами, щоб не опинитися не при справах у період форс-мажору, вони повинні були дуже швидко перебудувати свою роботу, а співробітники – вчитися «на льоту», розвиватися в різних напрямках, виробляти критичне мислення і креативність, правильно аналізувати ситуацію і бути стресостійкими.

Кожна бібліотечна установа намагалася розробити свою

власну стратегію на випадок форс-мажорних обставин у майбутньому, яка повинна передбачати три окремі етапи:

1. роботу в умовах надзвичайної ситуації, зокрема карантину;
2. вихід із режиму надзвичайної ситуації;
3. подолання наслідків та корегування подальшої роботи.

Враховуючи можливості та загрози, працівники книгозбірень окреслювали напрями діяльності, які доцільно було б розвивати впродовж карантину, а саме:

- створювати унікальний контент для соцмереж;
- проводити онлайн-заходи і генерувати власну відеопродукцію;
- підтримувати віртуальну взаємодію з аудиторією;
- активізувати онлайн-співпрацю з партнерами;
- розробляти легкий і позитивний контент.

Фахівці багатьох бібліотек успішно працювали над розробленням відеоконтенту для сторінок у фейсбуці, адже він викликає найбільшу зацікавленість серед підписників. Регулярно публікували розважально-книжковий контент. Такий контент популярніший, ніж інформаційний чи добірки книг, він нагадує про бібліотеку і активізує аудиторію.

Під час карантину працівники переконалися, що просвітницькі заходи в онлайн-режимі мають безперечну перевагу, адже вони потребують менше часу для підготовки та участі в них.

Саме в цей період у Національній бібліотеці України імені Ярослава Мудрого виникла ідея провести онлайн-опитування «Бібліотекарі на карантині», адже було цікаво дізнатися, як бібліотечні працівники сприйняли цей виклик, які емоції пережили, чи достатньо ефективно організували роботу, як комунікували між собою і з користувачами. Опитування охопило 601 бібліотечного фахівця, які представляли різні книгозбірні. Результати засвідчили, що дистанційна робота стала

серйозним випробуванням для багатьох бібліотекарів, а також вказали на гостру необхідність подолання цифрової нерівності між бібліотеками, тотального забезпечення їх комп'ютерною технікою, швидкісним інтернетом, сучасними гаджетами для розвитку каналів електронної комунікації з користувачами.

На сторінках популярних професійних видань, а також у віртуальному просторі є багато інформації про те, в яких випадках законом передбачено застосування дистанційної роботи та як потрібно працівникам бібліотеки правильно розподіляти свій робочий час, працюючи в домашніх умовах.

Під час дистанційного режиму роботи бібліотекарі працювали над розробленням методичних порад; підготовкою статей; наукових досліджень; інформаційних, бібліографічних матеріалів; замовленням літератури у видавництвах використовуючи інтернет та АБІС; обробкою і внесенням до каталогів нових надходжень; підготовкою матеріалів для віртуальних виставок; оновленням інструкцій; упорядкуванням робочої документації; оволодівали навичками роботи в комунікаційних програмах (ZOOM); проводили онлайн-опитування; налагоджували комунікацію з користувачами за допомогою електронної пошти, месенджерів, телефону, соціальних мереж; створювали бук трейлери; писали сценарії майбутніх заходів тощо.

Бібліотеки закладів вищої освіти сконцентрували увагу на наданні віртуальних довідок, визначенні індексів УДК для статей науковців і студентів, роботі з інституційним репозитарієм та БД «Читачі», яка потребує постійного оновлення і корегування (хтось змінив прізвище, хтось групу, форму навчання, спеціальність), внесенні нових документів до електронного каталогу, наповненні сайту та оновленні його матеріалів, розміщення у блогах інформації про новинки у своїх фондах.

У результаті дослідження з'ясувалося, що бібліотеки реагують на кризові ситуації в суспільстві, з обережністю

плануючи відновлення діяльності у своїх установах, працюючи над задоволенням освітніх потреб користувачів, повідомляючи про розширення використання цифрових послуг і прогнозуючи майбутні потреби.

«Бібліотеки – це місця навчання і об'єднання всіх вікових груп і прошарків суспільства, тому криза змусила нас творчо підійти до адаптації послуг, поки наші установи закриті. Від подолання цифрового розриву до вирішення проблем нестачі знань при наданні допомоги тим, хто шукає роботу і малому бізнесу; ми знаємо, що бібліотечні послуги мають важливе значення для відновлення і адаптації студентства та інших спільнот» – це слова президента ALA (Американської бібліотечної асоціації) Ванди Кей Браун.

З 31 березня по 9 квітня 2020 року Національна бібліотека Нідерландів проводила опитування, присвячене питанням діяльності національних бібліотек різних країн світу в умовах пандемії.

Під час опитування вдалося виокремити головні питання, що хвилюють національні бібліотеки на тлі кризи, спричиненої COVID-19, а саме:

- збереження здоров'я співробітників;
- віднайдення можливості зайнятості персоналу, включно з «уразливою ланкою» (дуже обмежена кількість працівників володіє спеціальними навичками роботи онлайн);
- зменшення фінансування та його наслідки для подальшого розвитку;
- загалом робота в умовах повного краху економіки;
- втрата значної кількості відвідувачів і їх можливості та готовності відвідувати бібліотеку;
- дистанційна робота: якість (ослаблення) робочих взаємин; убоління за процеси, які повинні відбуватися безпосередньо в бібліотеці, наприклад, комплектування;
- наукове обґрунтування можливості проведення

дезинфекції та очищення приміщень і книжок, що видаються для користування поза межі бібліотек;

- невизначеність, пов'язана з тривалістю пандемії, її можливим повторенням.

Це ті питання, які хвилюють сьогодні бібліотечні заклади всього світу. А тому, аби залишатися важливими для користувачів і потрібними їм у будь-якому форматі, бібліотеки мають працювати на випередження. Це означає, що необхідно готувати персонал до роботи в онлайн-режимі, до спілкування з онлайн-аудиторією, до освоювання нових, корисних у роботі онлайн-сервісів, зокрема, і для командної роботи. Бібліотекам різних видів доцільно також розробити стратегії онлайн-комунікації з користувачами, збільшити увагу до проведення різноманітних заходів в онлайн-режимі.

У період пандемії стало очевидним, що оцифрований фонд і наявні електронні ресурси - головна умова для обслуговування користувачів у період самоізоляції. У даний час електронна форма дозволяє зберігати інформацію найбільш надійно і компактно, поширювати її набагато оперативніше і ширше, а крім того, надає можливості маніпулювання з нею. Таким чином, надання інформації в електронній формі (створення електронних документів, організація її у вигляді електронних видань, різноманітних електронних колекцій і електронних бібліотек) - не дань моді, а нагальна необхідність. Роль електронної бібліотеки в умовах інформаційного суспільства важко переоцінити.

Електронна бібліотека - це база даних, що містить цифрові інформаційні об'єкти в різних форматах, надає безпосередній доступ спільноті користувачів і володіє характеристиками:

➤ універсальний інструмент доступу (наприклад, каталог) дає можливість пошуку і отримання інформації по всій базі даних;

➤ є організовані технічні процедури, за допомогою яких бібліотечні фахівці додають об'єкти в базу даних або видаляють їх згідно з виразною і зрозумілою політикою формування фондів.

Останні 10-15 років національні і міжнародні програми в області електронних бібліотек активно діють у розвинених країнах (США, державах Європейського союзу, Японії, Австралії та ін.). Найбільші бібліотеки Північної Америки та Європейського континенту зробили висновок: фонди бібліотек не можна приховувати, а, навпаки, необхідно надавати вільний доступ (безкоштовний або умовно платний) до їх електронних копій через мережу інтернет. Такий підхід створює сприятливі умови для розширення світогляду у молоді, підтримки досліджень науковців, підняття престижу та популярності самої бібліотеки, поширення інформації про культурні цінності країни, підвищення статусу держави у світі.

На сьогодні диджиталізація бібліотек є актуальною проблемою для багатьох досліджень вітчизняних та закордонних науковців. Створення е-бібліотек покликане вирішувати такі завдання:

➤ забезпечення користувачів роботою з документами з обмеженим доступом (з рідкісними і рукописними книгами, фотоальбомами, дисертаціями, архівами, яких немає у більшості бібліотек);

➤ забезпечення доступу до інформації, що існує лише в електронній формі;

➤ надання користувачам більш комфортних умов роботи з електронними документами великих обсягів;

➤ інформаційне забезпечення користувачів повнотекстовими базами даних в електронному режимі.

Як приклад активного впровадження та розвитку електронних бібліотек є досвід Канади та Словенії. У цих країнах така послуга електронної демократії, як е-бібліотека,

досить добре розвинута і функціонує ціла мережа е-бібліотек для надання відвідувачам електронної інформації.

Канадська е-бібліотека є найбільшою цифровою бібліотекою в країні. Інформація тут доступна для всіх користувачів, які заходять через бібліотечний портал, незалежно від того, знаходиться вона на сайті або за його межами. На даний час ресурс бібліотеки налічує понад 70 тис. лише монографій, понад 20 тис. електронних книг та 55 тис. документів з питань державної політики.

Канадська електронна бібліотека коледжів Онтаріо. Її послугами користуються 24 державних коледжі та їх бібліотеки. Крім того, вона виконує функції консультативної групи для відвідувачів бібліотеки. Є членом Американської бібліотечної асоціації.

Е-бібліотека та архів Канади. Ця бібліотека створена як зберігач далекого минулого і недавньої історії Канади. Колекція містить матеріали у різних форматах з Канади та всього світу, які цікавлять канадців. На вебсайті бібліотеки можна здійснювати пошук будь-яких документів. Для цього потрібно у полі пошуку ввести лише потрібний запит.

Є ще інтернет-архів Канади — некомерційний проєкт, який створює цифрову бібліотеку інтернет-сайтів та інших культурних артефактів у цифровій формі. До прикладу, е-бібліотека української літератури Торонтського університету Канади — власний проєкт професора університету Канади М.Тарнавського. Ця е-бібліотека створена для забезпечення вільного і безкоштовного доступу до електронних творів з української літератури усім зацікавленим.

У Словенії також динамічно формується система електронних бібліотек, котрі стають дедалі потужнішим ресурсом, що забезпечує доступ до інформації, яка існує лише в електронній формі. Е-бібліотека Словенії надає доступ до широкого спектра цифрового вмісту в різних галузях науки,

мистецтва та культури. Завдяки їй цифровий зміст минулого і сьогодення буде доступним для майбутніх поколінь.

Цифрова бібліотека університету Любляни надає доступ до більш ніж 20 тис. платних електронних журналів та більш ніж 170 тис. платних електронних книг, а також до баз даних найважливіших видавців. У Люблянському університеті функціонує 38 наукових бібліотек. Студенти університету сплачують членський внесок під час вступу, а згодом можуть безкоштовно скористатись основними послугами всіх бібліотек Університету Любляни за допомогою студентської картки. Режим роботи, спектр послуг та ціни визначаються кожною бібліотекою окремо.

Спілка онлайн-бібліографічної системи та послуг представляє організаційну модель приєднання бібліотек до національної бібліотечної інформаційної системи зі спільною каталогізацією до бібліографічної/каталогової бази та місцевих бібліографічних баз даних бібліотек-учасниць і низки інших організацій у Словенії. 913 бібліотек входять до спілки онлайн-бібліографічної системи та послуг. База даних містить понад 5 мільйонів записів, зокрема, більш ніж 2,7 мільйона книг, понад 19 мільйонів статей, приблизно 146 тис. журналів, 7,9 тис. CD/DVD записів.

Отже, поцифрування фондів стає чи не найактуальнішим напрямом подальшого еволюціонування інформаційного суспільства знань, а е-бібліотеки – вимогою часу.

Для України формування е-бібліотек є також вкрай актуальною проблемою. І у цьому напрямі уже чимало зроблено. Зокрема, проєкт ElibrUkr «Електронна бібліотека України: створення центрів знань в університетах» забезпечує доступ користувачів до електронної інформації і ресурсів через мультиуніверситетські архіви ElibUkrOA (майже 50 університетів долучилися до цього проєкту). Вітчизняна Державна цільова національно-культурна програма створення

єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека – XXI» покликана поетапно вводити в науковий обіг унікальні документи, що мають історичну і культурну цінність не тільки для України, а й для світової спільноти. Впровадження у процеси обслуговування інновацій на основі партнерства бібліотек університетів м. Харкова забезпечують можливості користуватися фондами, ресурсами через Єдину картку читача закладів вищої освіти міста. Прикладів інформаційної діяльності бібліотечно-інформаційних установ дуже багато, але окремі питання електронних бібліотек залишаються ще невизначеними.

Аналіз зарубіжного досвіду дає можливість розробити методи впровадження е-бібліотек у вітчизняну практику та розкрити переваги і недоліки їх роботи. Звичайно, що на цьому розвиток ЕБ не закінчиться: зміст людського досвіду і далі буде неухильно переводитися в електронну форму, виникнуть або вийдуть на передній план нові типи колекцій, методи збору, каталогізації, збереження і доставки інформації будуть удосконалюватись, і розвиток інформаційних технологій буде приносити все більше нових сюрпризів.

Щоденне життя та успішна діяльність кожного з нас значною мірою залежить від правильної організації свого часу: планування виробничих процесів, власних справ тощо.

Людина, якою б професією не займався, яку б посаду вона не займала, - директор, підприємець, артист, педагог - рано чи пізно опиняється в ситуації, коли її робочий день триває до 12-16 годин на добу. І при цьому реальна продуктивність неухильно знижується, а з ними - і прибуток підприємства, і можливість кар'єрного росту.

Добре, що у світі існує система (тайм менеджмент), яка вивчає можливості та переваги раціонального використання часу, дозволяє зробити більше справ за короткий проміжок часу. Генрі Форд влучно зауважив: «Час не любить, коли його витрачають даремно».

Принципи тайм-менеджменту широко використовуються у комерційних сферах діяльності, адже чим вища продуктивність праці, тим більші прибутки може отримувати організація. Спочатку тайм-менеджмент почав використовуватись як управління особистим часом. Згодом це поняття перейшло до сфери управління персоналом. Аналіз професійної преси показує, що питання тайм-менеджменту в бібліотечній спільноті не здобуло широкого висвітлення. І все ж, бібліотечним фахівцям та керівникам необхідні знання та вміння користуватися різними інструментами тайм-менеджменту для збільшення ефективності діяльності бібліотеки.

Тайм-менеджмент — це сукупність методів організації часу для виконання завдань та проектів. Він спрямований на збільшення продуктивності та якості виконаної роботи і веде до збільшення ефективності діяльності як окремого працівника, так і організації загалом.

За сферою використання можна виокремити особистісний тайм-менеджмент та професійний.

Особистісний використовується у повсякденному житті для планування особистих справ та власного життя.

У професійній діяльності тайм-менеджмент можна класифікувати на персональний (індивідуальний) — діяльність кожного окремого працівника, та корпоративний (командний) — діяльність колективу, направлена на досягнення певної цілі.

Загальні рекомендації щодо планування робочого часу:

1. складати план справ на кожен день ввечері або зранку, не починати день, не спланувавши його;
2. важливі завдання, за можливості, планувати на першу половину дня;
3. враховувати свої реальні можливості, планувати той об'єм, який під силу виконати;
4. встановлювати терміни виконання завдань;
5. великі завдання ділити на менші та виконувати їх

поступово;

6. контролювати результати; систематизувати справи за важливістю;

7. знайти власних «пожирачів часу» (соціальні мережі, месенджери тощо) та «знешкодити» їх;

8. враховувати динаміку працездатності (з 8 до 12 год. та з 17 до 19 год. спостерігається підйом працездатності. У понеділок людина втягується в роботу, з вівторка по четвер - працює з повною віддачею, а у п'ятницю відбувається різкий спад працездатності);

9. не виконані справи переносити у план наступного дня.

Наприклад, вчені з'ясували, що максимальний час зосередження на одній задачі без перерви - 90 хвилин. Потім мозок починає мимоволі перемикається. Це знання лягло в основу кількох законів і принципів тайм-менеджменту. Основних інструментів тайм-менеджменту існує велика кількість, тому було б доцільно використовувати їх і у діяльності бібліотеки та бібліотекаря.

«Хороший тайм-менеджмент - це мистецтво робити проблеми настільки цікавими, а їх рішення настільки конструктивним, що кожному хочеться працювати і справлятися з труднощами які виникли», - зазначив Пол Хоукен - американський підприємець, економіст, письменник.

Управління часом необхідно не тільки керівникам і власникам бізнесу: кожен з нас повинен вміти розпоряджатися власними активами, щоб насолоджуватися процесом життя у всій повноті.

Продовжуючи тему правильного розподілу часу і його економії розглянемо одну з поширених сьогодні форм масової комунікації, в тому числі наукової та професійної, — інтернет-конференцію — електронний аналог традиційного науково-практичного заходу, що поєднує його особливості та одночасно враховує реалії. Якщо нам набридли тривалі відрядження, які

відбирають у нас багато часу і грошових коштів, тоді ми можемо перейти на використання абсолютно нової технології вебінарів, за допомогою якої можна влаштувати онлайн-конференції, тренінги, семінари та інші заходи цього типу.

Для чого ж проводити конференції в онлайн режимі? По-перше, ми рятуємося від проблем, пов'язаних з місцем знаходження наших партнерів. Учасникам не потрібно витрачати час на дорогу до місця проведення конференції. До всього іншого, вони можуть перебувати в різних містах або навіть країнах. Бути присутнім на вебінарі ми можемо, перебуваючи там, де нам зручно — на відпочинку, вдома або в офісі. По-друге, ми зможемо проводити вдвічі більше зустрічей. І, крім того, у нас з'явиться можливість залучити нових відвідувачів, які раніше не могли дістатися до місця проведення нашої конференції.

Існують різні формати проведення інтернет-конференцій в залежності від форми організації, кількості залучених учасників, використання технологій, сервісів, інструментарію. Серед найбільш визнаних — онлайн-конференції та заочні конференції, які надають можливість взяти участь і опублікувати статтю чи тези незалежно від місця проведення заходу.

Онлайн-конференція — це захід прямої трансляції, організований за допомогою вебтехнологій у режимі реального часу, що дозволяє одночасно підтримувати конференц-зв'язок з багатьма співрозмовниками, залишаючись на своєму робочому місці чи вдома.

Заочна інтернет-конференція передбачає опосередковане спілкування і проводиться на платформі відкритих електронних систем дистанційного менеджменту конференцій або на сайті установи-організатора. Взаємодія в межах форуму здійснюється через перегляд та обговорення наданих і розміщених у вільному доступі матеріалів, коментарів, онлайн-голосування. Проведення заочної інтернет-конференції складається з трьох основних

етапів, але має свою специфіку.

Підготовчий етап починається з обговорення ідеї проєкту, визначення проблематики, статусу, термінів проведення конференції й подачі матеріалів, складання плану дій.

Основний етап — власне конференція, яка проводиться в режимі обговорення матеріалів протягом заявленого в анонсі часу, і зазвичай триває кілька днів.

Кінцевий етап — підбиття підсумків, аналіз наданих коментарів, визначення найбільш популярних публікацій, оцінка ефективності заходу, підготовка звіту.

Беручи участь в інтернет-конференціях, можна впевнено і ефективно заявити про себе, озвучити свої дослідження або відкриття, отримати відгук на них. Участь у конференціях сприяє новим знайомствам з цікавими людьми, що може бути корисним для подальшої кар'єри.

Завдяки участі в організації конференцій бібліотеки закладів вищої освіти підвищують свій внутрішньоорганізаційний статус, що позитивно позначається на їхньому іміджі.

Конференція - хороша можливість для співробітників бібліотеки проявити свої таланти, ще раз нагадати про можливості бібліотеки керівництву і викладачам вишів і, за умови, що в штаті бібліотеки працює маркетолог, зробити інформаційний супровід.

На сьогоднішній день вебінари - це одне з найбільш прогресивних і ефективних засобів дистанційного спілкування. Переваги вебінару очевидні і їх вже оцінили люди, що йдуть у ногу з часом. Вже сьогодні вони міцно входять в наше життя і зовсім скоро стануть невід'ємною частиною, як e-mail, Skype або ICQ.

З кожним роком все більшу роль відіграють сучасні технології, впровадження яких в сучасну освіту сприяє її модернізації та розвитку, а також підвищенню якості підготовки

майбутніх фахівців та зближенню освіти з наукою. У той же час такі технології вимагають перегляду існуючих підходів до освітньої діяльності, а також аналізу їх впливу на суспільство і окремі соціальні групи.

Такий потужний засіб, як комп'ютер, не можна просто вмонтувати в традиційну дидактичну систему і сподіватися на підвищення якості освіти. Необхідно розробити адекватну психолого-педагогічну і власне педагогічну теорію, яка органічно включає в себе комп'ютер як засіб навчання з його дійсно величезними можливостями отримання, зберігання, переробки і передачі інформації.

Цікавим є визначення Борисової Є.В.: «Цифровізація — впровадження цифрових технологій і цифрових даних в управління, промисловість, економіку, охорону здоров'я, освіту, соціальну сферу, обслуговування тощо. Відмінна риса — мінімізація людського чинника, виключення інституту посередників у різних форматах спілкування, взаємодія на основі цифрових даних BigData чи MiningData».

Найбільше запитань і роздумів викликає застосування такого визначення у сфері освіти, зокрема в контексті мінімізації людського чинника й виключення інституту посередників.

Надзвичайно важливим є розуміння того, що застосування цифрових технологій у галузі освіти має завжди відповідати вимогам, передбаченим правом на освіту. Тому вивчення питань цифровізації освіти і її соціальних наслідків є досить актуальним напрямом наукових досліджень. Автори досліджень із проблем цифровізації освіти роблять наголос на ризиках гуманітарного характеру, приділяють увагу випадкам негативного ставлення вчителів до дистанційного навчання. До прикладу, проблеми цифровізації освіти порушено у праці німецького науковця, професора Аугсбурзького університету К.Цицера «Ставити навчання вище технологій: Можливості й межі цифровізації» (опублікована у 2019 р.). Розмірковуючи про

ризика цифровізації в освіті, автор наголошує на провідній ролі педагога в їх уникненні та зауважує, що «людина в педагогіці — це одночасно й початкова точка відліку, й кінцевий результат... Цифрові технології не можуть замінити педагогічного складника освітнього процесу. Навіть більше, цифровізація має бути підпорядкована педагогіці».

У процесі цифрового навчання живе мовлення школяра і студента - засіб формування і формулювання думок - вимкнені. Тому, якщо піти шляхом тотальної індивідуалізації навчання за допомогою персональних комп'ютерів, можна прийти до того, що буде втрачена сама можливість формування творчого мислення, яке за своїм походженням діалогічне. Є й інша небезпека: згортання соціальних контактів, скорочення практики соціальної взаємодії і спілкування, що призводить до індивідуалізму і самотності.

Фахівцям в освіті і медицині вже очевидні загрози здоров'ю та розвитку дитини, які замовчуються авторами даного проєкту:

1. Непереверені технології.
2. Втрата навичок письма, як наслідок втрата здібностей до творчості.
3. Втрата можливості сприймати великі тексти.
4. Екранна залежність.
5. Зниження соціальних навичок.
6. Цифрове недоумство. Втрата розумових здібностей.
7. Використання вай-фай у школах. Електромагнітне випромінювання.
8. Проблеми з мовним розвитком у дітей.
9. Проблеми із зором.
10. Комп'ютерна, ігрова залежність.

Немає реальних доказів того, що онлайн-навчання дозволяє домагатися кращих результатів у читанні, математиці, природничих науках. На цьому етапі роль техніки безмірно

зростає, а людина втрачає свою колишню роль головного ініціатора і двигуна суспільного прогресу. Новий соціотехнологічний уклад життя позбавляє людину можливості щось вирішувати без новаційних технологій, і навіть сама їх поява виходить у неї з-під контролю.

Науковці наголошують на наявності «стресу соціальних змін», чинником якого стали новітні технологічні досягнення та впровадження інновацій, що змінюють формат освіти, її дидактичні й технологічні складники. «Стрес технологічних змін», особливо в умовах екстреного впровадження дистанційного навчання, виявляється у всіх учасників освітнього процесу, однак, на думку авторів, більшою мірою — у педагогів.

Дослідники з питань цифрової трансформації освіти вимагають пильної уваги насамперед до соціально-психологічних аспектів, питань інформаційно-психологічної безпеки учасників навчального процесу й подальшого розроблення теорії та практики «цифрової гуманістичної педагогіки» в найширшому її розумінні.

22 травня 2019 року Кабінет Міністрів України прийняв постанову № 437 «Питання українського правопису», якою схвалив нову редакцію «Українського правопису». Документ підготувала спеціально створена Українська національна комісія (УНК) з питань правопису, до складу якої ввійшли вчені-мовознавці НАНУ і національних університетів із різних регіонів України.

До організаційних недоліків, що перешкоджали конструктивній роботі, відносяться наступні: у засіданнях УНК не брали участі вітчизняні мовознавці старшого покоління; правописні зміни вносили шляхом голосування; не всі новації мають наукове обґрунтування. Отже, не дивує той факт, що під час громадського обговорення в серпні-вересні 2018 р. до УНК надійшло понад три тисячі пропозицій від наукових установ, закладів освіти, органів державної влади та місцевого

самоврядування, окремих громадян, а дискусії щодо новацій тривають і нині. Вітчизняні науковці оцінюють запропоновану редакцію правопису суперечливо.

Справедливо зазначити, що правопис давно потребував змін та оновлення, адже з'явилися нові поняття й терміни, лексичний склад постійно поповнюється неологізмами, стрімко зростає кількість запозичень. Таке явище притаманне майже всім мовам світу, однак труднощі з їх правильним вживанням потребують постійного корегування правописних норм.

Під час вивчення правопису виникають дискусійні питання: правописна варіантність, зміни в окремих словах, написання слів іншомовного походження; проаналізовано правила написання складноскорочених слів із першими регулярно вживаними іншомовними компонентами.

Є зміни в написанні фемінітивів. Зокрема, унормовано вживання жіночих форм іменників, на позначення яких раніше використовували лише чоловічий рід. Зауважується, що новий правопис має значну кількість винятків, що, на жаль, лише заплутує тих, хто змушений постійно ним послуговуватися. Приділено увагу найпоширенішим випадкам порушення правопису.

Вивчення й аналіз основних змін нової редакції «Українського правопису» дають змогу вдосконалювати процеси редагування та коректування бібліотечних баз даних. Професійне заповнення вітчизняного інформаційного простору якісними реферативними текстами позитивно вплине на оперативність їх пошуку та сприятиме зростанню наукової цінності електронних реферативних ресурсів наукових бібліотек. Дотримання під час редагування бібліотечних інформаційних масивів норм нового правопису сприятиме виконанню робочих завдань на належному професійному рівні.

Проаналізувавши основні зміни редакції «Українського правопису» 2019 р., можна зробити висновок, що головний

мовний документ держави не став революційно новим, однак викликав численні дискусії серед вітчизняних мовознавців і всіх небайдужих до проблем розвитку української мови.

3 червня 2019 року фінальний текст нової редакції «Українського правопису» було опубліковано на офіційних сайтах Міністерства освіти і науки і Національної академії наук.

Поступове впровадження нового правопису в усіх сферах життя українців передбачено протягом наступних п'яти років.

Як бачимо, фахові періодичні видання як ефективний засіб самоосвіти бібліотекарів оперативно реагують на різні інновації, що відбуваються в нашій державі, бібліотечній справі нашої країни та за кордоном; на їхніх сторінках проводяться дискусії на актуальні теми, розглядається досвід роботи різних бібліотек, публікуються розробки бібліотечних заходів. Тому професійна бібліотечна періодика сьогодні має стати одночасно джерелом актуальної інформації, інструментом самоосвіти, розвитку мислення і засобом комунікації, що дозволяє бути почутим бібліотечною громадськістю.

Список використаних джерел:

1. Богуш Т. Пандемія COVID-19: виклики й особливості діяльності бібліотек / Т. Богуш // Бібліотечна планета. - 2020. - №2. - С. 7-12.
2. Вилегжаніна Т. Читайте! І будьте здорові!!! / Т. Вилегжаніна // Бібліотечна планета. - 2020. - №2. - С. 4-5.
3. Ейсмонт Ю. Новий правопис: дискусійні питання / Ю. Ейсмонт // Вісник Книжкової палати. - 2020. - №9. - С. 15-19.
4. Здановська В. Бібліотекарі на карантині / В. Здановська // Бібліотечна планета. - 2020. - №2. - С. 30-34.
5. Коваленко В. Використання тайм-менеджменту в бібліотеці / В. Коваленко // Бібліотечний форум: історія, теорія і

практика. - 2020. - №4. - С. 11-13.

6. Матвієнко О., Цивін М. Цифровізація: освітній контекст / О. Матвієнко, М. Цивін // Вісник Книжкової палати. - 2020. - №11. - С. 28-34.

7. Павленко Т. Інтернет-конференція як форма професійної комунікації / Т. Павленко // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. - 2020. - №2. - С. 32-34.

8. Пандемія COVID-19 та діяльність Національних бібліотек світу // Бібліотечна планета. - 2020. - №2. - С. 38-39.

9. Розколупа Н. Організація дистанційної (надомної) роботи в бібліотеці / Н. Розколупа // Бібліотечна планета. - 2020. - №2. - С. 6-7.

10. Федорів Ю. WIKI бібліотека і хроніки карантину / Ю. Федорів // Бібліотечна планета. - 2020. - №2. - С. 22-23.

11. Федушко С., Серов Ю. Е-бібліотеки Канади і Словенії / С. Федушко, Ю. Серов // Бібліотечний вісник. - 2020. - №2. - С. 3-9.

**Анотований список літератури за темою
«Сучасні завдання бібліотек та шляхи їх вирішення»**

1. Біла, Л. Провідні освітянські бібліотеки України в інтернет-просторі: сучасний стан та перспективи розвитку / Л. Біла // Вісник книжкової палати. – 2017. – №1. – С. 16-19. – [Проаналізовано представництво провідних книгозбірень мережі освітянських бібліотек Міністерства освіти і науки України та Національної академії педагогічних наук України в мережі Інтернет].

2. Бондарчук, Я. Елементи бібліотечного маркетингу в діяльності Наукової бібліотеки Вінницького національного медичного університету ім. М.І.Пирогова / Я. Бондарчук // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. – 2020. – №4. – С. 14-16. – [Проаналізовано інтерпретацію основ маркетингу відповідно до діяльності НБ Вінницького національного медичного університету ім. М.І.Пирогова. Представлено практичний досвід, який полягає в презентації ресурсів, програм та безкоштовних інструментів для створення маркетингових матеріалів та генерації сучасних PR ідей].

3. Брага, Г. Робота міських бібліотек в умовах карантину / Г. Брага // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. – 2020. – №4. – С. 27-28. – [Висвітлюється досвід роботи ЦБС Мелітопольської міської ради Запорізької області в умовах карантину, спричиненого COVID-19. Представлено можливості використання соціальних мереж та інших інтернет-ресурсів для організації дистанційного обслуговування користувачів, розширення професійної спеціалізації бібліотекарів, комунікації з бібліотечною спільнотою].

4. Булах, Т. Нативна реклама та періодика: точки дотику / Т. Булах // Вісник книжкової палати. – 2020. – №9. – С. 19-22. –

[Розглянуто сутнісні характеристики, основні ознаки та переваги нативної реклами. Охарактеризовано умови виникнення нативної реклами; причини посиленої уваги до неї сучасних маркетологів. Зауважено, що цей вид реклами не спричиняє роздратування у користувачів, адже містить корисну чи цікаву інформацію; не потрапляє у так звану зону "банерної сліпоти"; не блокується в інтернет-середовищі, оскільки є інформативним, пізнавальним матеріалом, котрий не ідентифікують як рекламу; містить інформацію різного типу (текст, відео, посилання), що урізноманітнює виклад.].

5. Вилегжаніна, Т. Якісні бібліотечні послуги - запорука ефективної діяльності публічних бібліотек / Т. Вилегжаніна // Бібліотечна планета. – 2019. – №1. – С. 4-6. – [Розглядаються основні критерії якості послуг бібліотеки. Представлені головні напрямки системи зовнішнього і незалежного оцінювання роботи бібліотеки].

6. Вилегжаніна, Т. Криза читання як одна із проблем українських реалій / Т. Вилегжаніна // Бібліотечна планета. – 2020. – №1. – С. 4-7. – [Як виглядають сьогодні публічні бібліотеки на мапі України (мережа публічних бібліотек станом на 01.01.2019 р). Сучасний стан книговидавничого ринку та читацьких уподобань (представлені результати польового етапу розвідки "Дослідження читацької аудиторії України", здійснювався 26 жовтня - 1 листопада 2018 р.). Наводяться приклади цікавих проєктів і акцій з популяризації книги (книжкові свята, ярмарки, читацькі конкурси, літературні фестивалі, форуми, конгреси). Зарубіжний досвід просування читання (Польща, Шотландія, Німеччина)].

7. Гах, І. Перспективи розвитку мультимедійних технологій у бібліотечних мережах / І. Гах // Бібліотечний вісник. – 2020. – №2. – С. 10-16. – [Проаналізовані мультимедійні технології в бібліотечних мережах з інтеграцією послуг, стандарти та протоколи передавання даних у них, ефективність використання ресурсів у мультимедійних бібліотечних мережах. Розкрито методику проєктування і єдиного системного підходу до оцінки

процесів передавання різних класів інформації і видів телекомунікаційних сервісів (обслуговування). Окреслено перспективи їх технічної реалізації, розвиток та впровадження визначених видів обслуговування з використанням сучасних протоколів для передавання мультимедійної інформації в інформаційно-бібліотечному середовищі].

8. Грабар, Н. Години освіченості - новий формат спілкування зі студентами / Н. Грабар, Л. Бездольна // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. – 2016. – №2. – С. 33-36. – [Представлено інноваційну форму роботи зі студентами - години освіченості, які входять до системи заходів з культурно-просвітницької, виховної роботи наукової бібліотеки вищого навчального закладу].

9. Гришко, С. Ефективність використання електронних ресурсів бібліотеки Полтавського університету економіки і торгівлі / С. Гришко // Бібліотечний форум України. – 2015. – №2. – С. 17-21. – [Представлені результати анкетування, проведеного з метою дослідження ефективності використання студентами денної та заочної форми навчання електронних ресурсів відкритого доступу бібліотеки Полтавського університету економіки і торгівлі (ПУЕТ). Додаються таблиці анкетування (1-4)].

10. Гужва, А. Стратегії комплектування: виклики цифрової доби / А. Гужва // Бібліотечний вісник. – 2020. – №3. – С. 10-13. – [Порушуються проблеми комплектування фондів університетських бібліотек за умов переходу на цифрові медіа. Розкриваються відмінності обліку електронних документів і цифрових. Проблематизовано функцію соціальної комунікації, яку здійснює соціальний інститут бібліотеки у діахронному (історичному) та синхронному (сучасно-просторовому) аспектах. Наголошується, що збереження бібліотеки як надійного передавача інформації великою мірою залежить від створення матеріальної бази, відповідної цифровим медіа].

11. Давидова, А. Формування навичок та вмій з інформаційної грамотності у користувачів Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна / А. Давидова, Г. Штан // Бібліотечний вісник. –

2020. – №3. – С. 33-38. – [Розкриваються причини та головні особливості проведення занять з інформаційної та бібліотечно-бібліографічної грамотності в ЦНБ ХНУ імені В.Н.Каразіна. Зазначається, що проблемою, яку необхідно вирішити, є незадовільний рівень навичок як студентів, так і аспірантів та деяких викладачів у галузі користування бібліотечними ресурсами, науково-довідковим апаратом та спеціалізованими базами даних. Саме цієї мети намагаються досягти фахівці бібліотеки, проводячи заняття у взаємодії з факультетами університету].

12. Журавльова, І. Інформаційний простір у сучасній університетській бібліотеці / І. Журавльова // Бібліотечний вісник. – 2020. – №3. – С. 3-9. – [Йдеться про створення сучасного креативного простору Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна. Представлено погляд читачів на організацію бібліотечного хабу з доступом до Інтернет-середовища. Аналізуються результати опитування, проведеного Центром соціально-гуманітарних досліджень університету серед студентства, викладачів стосовно їхніх поглядів на розвиток бібліотеки в цифрову епоху].

13. Завадська, Н. Сучасний образ бібліотекаря у контексті соціальних комунікацій / Н. Завадська // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. – 2018. – №1. – С. 2-4. – [Проаналізовано сучасний образ бібліотекаря та його складові, а також чинники, що впливають на його формування. Розглянуто стереотипи сприйняття професії бібліотекаря та запропоновано шляхи їх подолання. Акцентовано на психологічні аспекти міжособистісної комунікації та взаємодії. Розкрито значення бібліотеки як соціальної установи у сфері соціальних комунікацій].

14. Задерей, С.І. Діяльність наукової бібліотеки Вищого державного навчального закладу України "Буковинський державний медичний університет" у підвищенні якості наукових робіт / С. І. Задерей, А. О. Ширенкова // Бібліотеки закладів вищої освіти : досвід та перспективи. – 2018. – С. 52-66. – [Відображено роль та значення інноваційних форм діяльності бібліотеки Вищого навчального закладу України "Буковинський державний медичний

університет" у підвищенні якості наукових публікацій, відмічена новизна та роль бібліотеки у процесах збільшення представництва вчених університету в глобальному просторі наукових комунікацій, висвітлено нові тенденції в оформленні списків бібліографічних посилань у наукових працях].

15. Зайко, Н. Шляхи комунікації бібліотеки з читачами в онлайн-просторі / Н. Зайко // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. – 2021. – №1. – С. 9-10. – [Висвітлюється діяльність Хмельницької обласної бібліотеки для дітей імені Т.Г.Шевченка в умовах карантинних обмежень. Розповідається про форми та методи роботи з читачами-дітьми в режимі онлайн].

16. Здановська, В. Бібліотекарі на карантині / В. Здановська // Бібліотечна планета. – 2020. – №2. – С. 30-34. – [Представлені результати онлайн опитування "Бібліотекарі на карантині", проведеного серед прихильників сторінки науково-методичного відділу НБУ ім. Ярослава Мудрого у фейсбуці. Опитування охопило 601 бібліотечного фахівця, що представляли різні книгозбірні - від національних до сільських і шкільних. Результати опитування засвідчили, що дистанційна робота стала серйозним випробуванням для багатьох бібліотекарів].

17. Каліберда, Н. Електронні інформаційні ресурси в системі бібліотечно-інформаційного обслуговування наукової бібліотеки / Н. Каліберда, О. Ясінська, О. Півнюк // Бібліотечний вісник. – 2016. – №6. – С. 21-28. – [Аналізуються результати дослідження інформаційних потреб користувачів електронних ресурсів Національної бібліотеки України ім. В.І.Вернадського, проведеного упродовж 2013-2016 рр. Виокремлені основні категорії користувачів електронних ресурсів, охарактеризовано рівень їх інформаційної культури, зорієнтованість щодо отримання потрібної інформації, окреслені шляхи підвищення ефективності обслуговування користувачів наукової бібліотеки електронними ресурсами].

18. Клименко, О. Сучасні виклики та завдання бібліотек в умовах цифровізації / О. Клименко // Бібліотечний вісник. – 2020. – №6. – С. 44-47. – [Короткий огляд доповідей авторитетних фахівців

вітчизняної бібліотечно-інформаційної сфери, викладачів профільних вітчизняних ВНЗ на Міжнародній науковій конференції "Бібліотека. Наука. Комунікація. Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації".]

19. Колесникова, Т. Читацька активність студентів технічного ВНЗ (читання літератури іноземними мовами) / Т. Колесникова, Н. Біла // Бібліотечний вісник. – 2016. – №2. – С. 26-32. – [Аналізуються результати анкетування студентів Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту ім. Лазаряна (ДНУЗТ), визначається рівень активності студентів у читанні літератури іноземними мовами, в т. ч. з урахуванням гендерного аспекту. З'ясовується відповідність фондів літератури іноземними мовами в бібліотеці ДНУЗТ потребам читачів-студентів. Додаються питання дослідження на тему "Аналіз читацької активності студентів технічного ВНЗ (читання літератури іноземними мовами)"]].

20. Левченко, Н. Відкритий електронний масив - важливий чинник публікаційної активності науковців / Н. Левченко // Бібліотечний вісник. – 2018. – №5. – С. 3-7. – [Обґрунтовується необхідність подальшого зміцнення ініціативи Відкритого доступу та збереження і забезпечення доступності до наукових публікацій, результатів досліджень. Характеризується активність закладів вищої освіти щодо збільшення представництва університетської науки в глобальному просторі наукових комунікацій].

21. Левченко, Н. Інформаційно-бібліотечний супровід системи "Публікаційна картина НУХТ" - новий підхід у забезпеченні науково-дослідної діяльності університету / Н. Левченко // Вісник книжкової палати. – 2019. – №7. – С. 29-33. – [Розглянуто роль бібліотеки, що є невід'ємним і важливим структурним підрозділом університету, потужним освітнім, дослідницьким і науково-технічним центром, орієнтованим на створення глобального інформаційно-освітнього простору. Досліджено вплив сучасних ІТК на створення принципово нових видів інформаційних ресурсів та послуг для забезпечення потреб учених університету. Приділено увагу питанню ефективної взаємодії електронної бібліотечної

системи з цифровим інформаційно-освітнім середовищем ЗВО.].

22. Левченко, Н. Електронні ресурси бібліотеки в інформаційному забезпеченні навчального процесу / Н. Левченко // Вісник книжкової палати. – 2018. – №10. – С. 27-30. – [Проаналізовано роль електронних інформаційних ресурсів бібліотек закладів вищої освіти в інформаційно-освітньому та академічному просторі, рівень розвитку електронних ресурсів і завдання, які вони дають змогу розв'язати у перспективній площині трансформацій української освіти й науки].

23. Літвінова, Є. Онлайн ресурси для підвищення професійної компетенції бібліотекарів / Є. Літвінова // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. – 2021. – №1. – С. 41-43. – [Представлено огляд освітніх онлайн ресурсів для бібліотекарів, на яких можна навчатись дистанційно, щоб застосовувати в фаховій діяльності. Курси, що запропоновані, безкоштовні та легкі у засвоєнні].

24. Лобузин, І. Цифрові бібліотекарі доби е-науки та семантичних веб-технологій / І. Лобузин // Бібліотечний вісник. – 2019. – №6. – С. 18-24. – [Здійснено аналіз публікацій, присвячених питанням компетентностей цифрових бібліотекарів наукових бібліотек. Виокремлено функціональні вимоги та знання бібліотекаря, пов'язані з інформаційними технологіями. З'ясовано основні тенденції залучення бібліотекарів до цифрової наукової комунікації. Визначено науково-організаційні, навчальні заходи, необхідні для успішної участі бібліотечних спеціалістів у цифрових проектах наукової бібліотеки].

25. Матвейко, І. Якість обслуговування користувачів в контексті комфортності бібліотечного простору: результати соціологічного дослідження / І. Матвейко, Н. Бобиляк // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. – 2021. – №1. – С. 5-8. – [Розглянуто інформаційні потреби та вимоги читачів до комфортності бібліотечного простору та оцінено ефективність використання різних видів ресурсів і послуг, які надаються користувачам. Запропоновано рекомендації щодо покращення їх якості].

26. Мельник, М. Популяризація книги в контексті

інформаційних потреб сучасного студента / М. Мельник // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. – 2018. – №4. – С. 36-38. – [Висвітлюється діяльність Бібліотеки Вінницького національного медичного університету ім. М.І.Пирогова, що спрямована на популяризацію видань, вивчення читацьких уподобань та інтересів, представлено роль книгозбірні у формуванні інформаційної культури молоді].

27. Молчанова, С.А. Роль бібліотеки ВНЗ у формуванні ціннісних орієнтирів молоді в нових умовах / С. А. Молчанова // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. – 2015. – №1. – С. 39-43. – [Визначено та теоретично обґрунтовано роль бібліотеки ВНЗ у формуванні ціннісних орієнтирів студентської молоді в сучасних умовах. Представлені результати проведеного анкетування з метою з'ясування громадянсько-патріотичної позиції студентів. Висвітлено досвід роботи НБ ХНУ, розглядаються можливості вдосконалення сучасних форм виховання молоді].

28. Назаровець, М. Служба інформаційного моніторингу як структурний підрозділ сучасної академічної бібліотеки / М. Назаровець // Вісник книжкової палати. – 2016. – №8. – С. 24-26. – [Розглянуто передумови створення, основні функції та перспективи розвитку Служби інформаційного моніторингу у складі Наукової бібліотеки ім. М.Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Представлено основні напрями роботи Служби з підтримки поширення результатів академічної діяльності дослідниками установи та покращення якості наукових періодичних видань університету для сприяння його інтеграції до світової наукової спільноти].

29. Назаровець, М. Використання офіційної назви установи для репрезентації університету в системі Google Академія / М. Назаровець // Вісник книжкової палати. – 2017. – №5. – С. 33-36. – [Представлено результати аналізу використання науковцями Київського національного університету імені Тараса Шевченка офіційної назви установи та інституційної електронної пошти для реєстрації індивідуальних профілів у базі даних Google Академія та вплив цих даних на відображення у системі установи загалом.

Проаналізовано основні причини, через які профілі науковців не потрапляють до загальної групи профілів університету, та запропоновано можливі рішення для виправлення ситуації].

30. Розколупа, Н. Організація дистанційної (надомної) роботи в бібліотеці / Н. Розколупа // Бібліотечна планета. – 2020. – №2. – С. 6-7. – [Розглядаються два випадки застосування дистанційної (надомної) роботи. Пропонується варіант форми завдання для дистанційника та можливий варіант звіту про виконання дистанційної (надомної) роботи].

31. Русначенко, Т. Електронні ресурси бібліотеки: традиції та інновації : з досвіду роботи бібліотеки Криворізького державного педагогічного університету / Т. Русначенко // Бібліотечна планета. – 2021. – №1. – С. 22-25. – [Використання електронних інформаційних ресурсів у бібліотеці КДПУ для задоволення потреб користувачів в інформації з природничих, технічних, біологічних, суспільних, гуманітарних наук і мистецтва та розвитку освітнього і наукового потенціалу університету. Саме з орієнтацією на потреби користувачів бібліотека формує електронні бази даних та електронну інформаційну продукцію, дає можливість користуватися інтернет-ресурсами та послугами провідних міжнародних наукометричних баз даних, отримати доступ до бібліографічних даних наукових статей з престижних періодичних видань і матеріалів наукових конференцій із зазначенням кількості реальних цитувань цих матеріалів].

32. Спанчак, Т. Дистанційна робота бібліотек в умовах карантину / Т. Спанчак // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. – 2021. – №1. – С. 38-40. – [Висвітлюються досвід і виклики, з якими зіткнулись фахівці Національної історичної бібліотеки України в процесі переведення колективу установи на дистанційну роботу в умовах карантину через пандемію COVID-19, та представлено механізм забезпечення дистанційного обслуговування користувачів книгозбірні за умови необхідності дотримання карантинних обмежень].

33. Чала, Н.М. Проектна діяльність - стратегічний напрямок розвитку Наукової бібліотеки Запорізького національного

університету / Н. М. Чала, О. М. Агоян // Бібліотеки закладів вищої освіти : досвід та перспективи. – 2018. – С. 193-211. – [Висвітлюється проектна діяльність наукової бібліотеки Запорізького національного університету, яка спрямована на створення безбар'єрного інформаційного та культурного середовища, забезпечення вільного доступу до інформаційних та навчально-методичних ресурсів. Пошук можливостей ефективної співпраці з партнерами та громадськістю для створення комфортного середовища бібліотеки з використанням інформаційно-комунікативних технологій, що забезпечить надання широкого спектру традиційних та інноваційних послуг].

34. Чорна, Л.П. Електронні ресурси наукової бібліотеки Хмельницького національного університету на допомогу освітньому процесу : за результатами соціологічного дослідження / Л. П. Чорна // Наукові праці Кам'янець-Подільського університету імені Івана Огієнка. – 2018. – С. 167-172. – [Представлено результати анкетування, проведеного з метою дослідження ефективності використання студентами електронних ресурсів відкритого доступу наукової бібліотеки Хмельницького національного університету (НБ ХНУ). Охарактеризовано рівень інформаційної культури користувачів НБ ХНУ, їх зорієнтованість щодо отримання потрібної інформації].

35. Шеляг, А. Мережева кібербезпека в бібліотеці / А. Шеляг // Бібліотечна планета. – 2020. – №2. – С. 26-30. – [У статті розглядається два види атак на мережеві вузли - атаки розвідкою та атаки доступу, а також можливі варіанти захисту і зменшення їх впливу на АБІС].

36. Шостак, В. Місце бібліотеки університету в соціалізації студентів / В. Шостак, О. Лубенець // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. – 2020. – №1. – С. 26-27. – [Розглядаються теоретичні аспекти визначення місця бібліотеки в соціалізації студентів та її роль у просторі класичного університету].

37. Ярошенко, Т. Аналіз використання електронних ресурсів студентами гуманітарних спеціальностей : на прикладі використання баз даних EBSCO в НаУКМА / Т. Ярошенко,

С. Чуканова // Бібліотечний форум України. – 2013. – №1. – С.9-14. – [Проаналізовано активність та ефективність використання електронних ресурсів бази даних EBSCO студентами гуманітарних спеціальностей].